

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การขยายผลการใช้จุลินทรีย์ *Bacillus subtilis* สำหรับการควบคุมโรคไม้ผล”

I ควบคุมเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่า
และกลุ่มราโรคผลเน่าของทุเรียน

โดย ผศ.ดร. วิจิตรา ลีละสุภกุล และคณะ

1 พฤศจิกายน 2543 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2544

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การขยายผลการใช้จุลินทรีย์ *Bacillus subtilis* สำหรับการควบคุมโรคไม้ผล”

I ควบคุมเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่า
และกลุ่มโรคผลเน่าของทุเรียน

คณะผู้วิจัย

1. ผศ.ดร. วิจิตรา สีสะตุกุล	ภาควิชาชีวเคมี
2. รศ.ดร. เสาวลักษณ์ พงษ์ไพจิตร	ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์
3. ผศ. เสมอใจ ชื่นจิตต์	ภาควิชาการจัดการศัตรูพืช คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการไม้ผลและผลิตภัณฑ์จากผลไม้

หน้าสรุปโครงการ

1. ชื่อโครงการ การขยายผลการใช้จุลินทรีย์ *B. subtilis* ในการควบคุมโรคไม้ผล
  - (I) ควบคุมเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่าและกลุ่มราโรคผลเน่าของทุเรียน
2. ชื่อหัวหน้าโครงการ ผศ.ดร. วิจิตรา ลีละสุกุล
 ภาควิชาชีวเคมี คณะวิทยาศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ. สงขลา 90112
 โทรศัพท์/โทรสาร 074 – 446420, 074-446656
 e-mail : jwichitr@ratree.psu.ac.th
3. หลักการและเหตุผล
 การผลิตผลไม้ตั้งแต่ระยะการปลูกตลอดจนหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรของประเทศไทยยังนิยมใช้สารเคมีในการแก้ปัญหาเรื่องโรคโดยเฉพาะในทุเรียนซึ่งมีปัญหาหลักก็คือโรคโคนและรากเน่าจากเชื้อราสาเหตุหลักคือ *Phytophthora palmivora* (Butler) และในช่วงระยะหลังการเก็บเกี่ยวมีการรักษาผลทุเรียนให้ปลอดจากราก่อโรคผลเน่า คือ *Lasiodiplodia theobromae*, *Phomopsis* sp., และ *Collectotrichum gloeosporioides* สารเคมีที่ใช้มีหลากหลายชนิด ซึ่งทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิต และมีผลเสียทั้งในด้านฤทธิ์ตกค้าง เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมีโอกาสที่จะเกิดผลข้างเคียงต่อผู้บริโภคได้ และเป็นปัญหาหลักที่จะเกิดการกีดกันในการส่งทุเรียนออกไปยังตลาดต่างประเทศ ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาการควบคุมโรคโคนและรากเน่าในทุเรียนด้วยชีววิธี คือใช้เชื้อ *B. subtilis* ที่คัดแยกจากธรรมชาติซึ่งไม่มีผลอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์ มาป้องกันโรคชนิดนี้ในสวนทุเรียน ขณะเดียวกันก็สามารถใช้สารออกฤทธิ์ที่ผลิตโดยเชื้อแบคทีเรียชนิดนี้มาทดแทนสารเคมีที่ใช้ในการป้องกันโรคผลเน่าของทุเรียนเมื่อออกสู่ท้องตลาด ทำให้ผู้บริโภคมีความปลอดภัยจากสารเคมีอันตรายและไร้กังวล
4. วัตถุประสงค์
  - 4.1 คัดเลือกสายพันธุ์ *B. subtilis* ปฏิบัติต่อเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่า และรากกลุ่มสาเหตุโรคผลเน่าบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
  - 4.2 ทดสอบประสิทธิภาพทั้งจากตัวเชื้อและน้ำเลี้ยงเชื้อและสารสกัดหยาบของจุลินทรีย์ ปฏิบัติดังกล่าว ต่อราทั้ง 2 กลุ่มโรค บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
  - 4.3 ทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อของจุลินทรีย์ปฏิบัติต่อราโรคผลเน่าบนผลทุเรียนที่ติดเชื้อตามธรรมชาติและที่ปลูกเชื้อ เปรียบเทียบกับชุดควบคุม
5. ขอบเขตและวิธีการศึกษา
  - 5.1 แยกสายพันธุ์ *B. subtilis* จากจุลินทรีย์สายพันธุ์อื่นๆจากตัวอย่างดินที่เก็บได้จากสวนทุเรียนในภาคใต้ให้บริสุทธิ์

- 5.2 ทดสอบฤทธิ์การยับยั้งของ *B. subtilis* สายพันธุ์ที่มีแนวโน้มประสิทธิภาพดี จำนวน 25 สายพันธุ์ต่อเชื้อราโรโคนและรากเน่า (*P.palmivora*) ที่แยกได้จากเปลือกต้นทุเรียนจากสวนภาคตะวันออก(จันทบุรี) จำนวน 1 สายพันธุ์ และจากภาคใต้(ชุมพร) จำนวน 2 สายพันธุ์บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
- 5.3 ทดสอบการออกฤทธิ์ของตัวเชื้อ *B. subtilis* ทั้ง 25 สายพันธุ์ต่อเชื้อรา 3 ชนิดอย่างละ 2 สายพันธุ์ (*L. theobromae*, *Phomopsis sp.* และ *C.gloeosporioides*) ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคผลเน่าที่แยกได้จากผลทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
- 5.4 คัดเลือกกลุ่ม *B.subtilis* ที่มีศักยภาพสูงสุดจำนวน 5 สายพันธุ์ในการยับยั้งราสาเหตุโรโคนและรากเน่า และกลุ่มราโรคผลเน่าในทุเรียนดังกล่าว โดยทดสอบน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* จำนวน 20 สายพันธุ์ บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
- 5.5 สกัดสารออกฤทธิ์อย่างหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* สายพันธุ์ที่คัดเลือกแล้วทั้ง 5 สายพันธุ์ ที่เพาะเลี้ยงนาน 3 วัน
- 5.6 ทดสอบปฏิกิริยาการยับยั้งการเจริญของเส้นใยราโดยน้ำเลี้ยงเชื้อและสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B. subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์
- 5.7 ทดสอบความรุนแรงของเชื้อ *L.theobromae* ที่ทำให้เกิดโรคผลเน่าบนเปลือกผลทุเรียน
- 5.8 ทดสอบการยับยั้งของสารออกฤทธิ์จาก *B.subtilis*สายพันธุ์ที่ดีที่สุด ต่อการเจริญของเชื้อราโรคผลเน่าบนผลทุเรียนซึ่งติดเชื้อ *L.theobromae* โดยวิธีปลูกเชื้อและผลทุเรียนที่ติดเชื้อรานี้ตามธรรมชาติ
6. ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ ผลที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ๆ ละ 7 เดือน
ผลที่คาดว่าจะได้รับในช่วง 7 เดือนแรก
  - 6.1 เชื้อ *B.subtilis* จากตัวอย่างดินและจากโครงการ ABS/TRF จำนวนไม่ต่ำกว่า 100 สายพันธุ์ และเชื้อราโรโคนและรากเน่าจากเปลือกทุเรียนที่แยกได้จากสวนทุเรียน จ. จันทบุรี และ จ. ชุมพร จำนวนไม่ต่ำกว่า 3 สายพันธุ์
  - 6.2 เชื้อ *B.subtilis* จำนวนไม่ต่ำกว่า 25 สายพันธุ์ที่มีแนวโน้มประสิทธิภาพดีในด้านการยับยั้งเชื้อราโรโคนและรากเน่า, ราโรคผลเน่าทั้ง 3 ชนิด หลังจากทดสอบบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
  - 6.3 ได้สายพันธุ์ *B.subtilis* ที่ประสิทธิภาพดีที่สุดคัดเลือกจากเชื้อจำนวน 20 สายพันธุ์ เมื่อทดสอบจากสารออกฤทธิ์ที่ผลิตและปล่อยออกมาในน้ำเลี้ยงเชื้อต่อการเจริญของสายราโรคทุเรียนทั้ง 2 กลุ่ม เมื่อเจือจางความเข้มข้น 1:2 เป็นลำดับ
  - 6.4 ได้ *B.subtilis* ที่เลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อ LB ปริมาณ 10 ลิตร จำนวน 1 สายพันธุ์
ผลที่คาดว่าจะได้รับในช่วง 7 เดือนหลัง
    - 6.5 ได้ culture ของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ซึ่งเลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อ LB อย่างละ 10 ลิตร

- 6.6 ได้สารออกฤทธิ์สกัดอย่างหยาบ ความเข้มข้นเป็น 50 mg/ml ได้ค่า EC_{50} ของสารสกัดจาก *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์ต่อเชื้อราทั้ง 2 กลุ่ม
- 6.7 ทราบค่าความรุนแรงของราโรคผลเน่า (*L.theobromae*; L.t.) ต่อผลทุเรียนจริงๆ
- 6.8 ทราบผลการยับยั้งราโรคผลเน่า (L.t.) ที่ความเข้มข้นของสารออกฤทธิ์บนผลทุเรียนที่ปลูกเชื้อเปรียบเทียบกับเมื่อใช้สารเคมี และผลทุเรียนที่ไม่ควบคุมเชื้อ
- 6.9 ผลเปรียบเทียบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* ต่อการยับยั้งราโรคผลเน่าบนทุเรียนที่ปลูกเชื้อและที่ติดเชื้อโดยธรรมชาติเมื่อทุเรียนสุก และค่าวิเคราะห์ทางสถิติ
7. ระยะเวลา 14 เดือน
8. งบประมาณ
รวม	682,000	บาท
ค่าตอบแทน	175,000	บาท
ค่าจ้าง	154,000	บาท
ค่าวัสดุ	245,000	บาท
ค่าใช้สอย	108,000	บาท
9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว
1. ได้สายพันธุ์ *B.subtilis* (BS) ที่มีแนวโน้มในการนำไปประยุกต์ใช้ควบคุมโรคเชื้อรา ในทุเรียนตั้งแต่ระยะการปลูกตลอดจนถึงการเก็บรักษาผลทุเรียนให้ปลอดเชื้อราในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว จนกระทั่งออกสู่ตลาดเพื่อทดแทนการใช้สารเคมีฆ่ารา
  2. สามารถทำการวิจัยและพัฒนาต่อไปในเรื่องการผลิตผลิตภัณฑ์สูตรเชื้อ *B.subtilis* สายพันธุ์ที่มีศักยภาพดังกล่าว ในระดับที่จะนำไปสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นศึกษาเรื่องความคุ้มค่าของผู้ใช้ต่อราคาผลผลิตของผลิตภัณฑ์ที่นำไปใช้
  3. การประยุกต์ใช้สารออกฤทธิ์ของ *B.subtilis* ในการควบคุมโรคที่จะเป็นสาเหตุของการสูญเสียมูลค่าของกลุ่มผลไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจในระยะหลังการเก็บเกี่ยว และส่งออกยังตลาดต่างประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

คณะวิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ให้การสนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกให้ศึกษาโครงการนี้โดยเริ่มต้นตั้งแต่หาข้อมูลเพื่อรับรู้ปัญหา เห็นสภาพที่เกิดขึ้นจริงจากสวนทุเรียนและหลังจากการเก็บเกี่ยวพบปะรวมทั้งนักวิชาการที่เกี่ยวข้องเกษตรกรชาวสวนและกลุ่มพ่อค้าคนกลางจึงทำให้กลุ่มผู้วิจัยสามารถตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาวิจัยเพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่เป็นประโยชน์แท้จริงแก่เกษตรกรซึ่งมีผลกระทบถึงเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยด้วย

ผลงานวิจัยนี้จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้โดยถ้าไม่ได้รับการอนุเคราะห์และมิตรภาพอันดีจากบุคคลดังต่อไปนี้ รศ. ดร.พีรเดช ทองอำไพ ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร สกว. รศ.ดร. จริ่งแท้ ศิริพานิช ผู้จัดการเครือข่ายวิจัยและพัฒนาพืชสวน สกว. รศ.ดร.สมสรี แสงโชติ ภาควิชาโรคพืช คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเกษตร บางเขน ผู้อำนวยการ ดร. สุวัฒน์ จันทรปรณิก และคุณสุณี ศรีสิงห์ ศูนย์วิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร จันทบุรี

สุดท้ายนี้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะวิทยาศาสตร์และคณะทรัพยากรธรรมชาติได้สนับสนุนการทำวิจัยของคณะฯเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษาเพื่อการขยายผลการใช้จุลินทรีย์ *B.subtilis* ในการควบคุมโรคที่สำคัญของทุเรียน คือโรคโคนและรากเน่าและโรคผลเน่า จำเป็นต้องทราบข้อมูลจากห้องปฏิบัติการแล้วจึงประยุกต์ สำหรับทดสอบในระดับแปลงทดลองเพื่อยืนยันผลที่ชัดเจน จึงเริ่มต้นจากเชื้อ *B.subtilis* ที่แยกจาก ดินให้บริสุทธิ์ จำนวน 23 สายพันธุ์แสดงปฏิกิริยาปฏิปักษ์ชัดเจนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อต่อเชื้อรา *Phytophthora palmivora* ที่แยกได้จาก จ. ชุมพร (T1และ T2) จาก จ. จันทบุรี และเชื้อ *Lasiodiplodia theobromae*, *Phomopsis* sp., และ *Colletotrichum gloeosporioides* อย่างละ 2 สายพันธุ์ ประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* ต่อการยับยั้งเชื้อราทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน โดย *P.palmivora* ด้านทาน ได้สูงกว่า *L.theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *C.gloeosporioides* เมื่อพิจารณาค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้ง สำหรับ *P.palmivora* ทั้ง 3 ไอโซเลต ต้องใช้น้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียในระดับความเข้มข้นที่เจือจางไป 4 เท่า ในขณะที่ *L.theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *C.gloeosporioides* ใช้ระดับที่เจือจางไปถึง 32-64 เท่า ค่า EC_{50} ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* แต่ละสายพันธุ์ (ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D12) มีค่าแตกต่างกันต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อราทั้งสองกลุ่ม จำนวน 9 ไอโซเลตที่ทดสอบ ค่าเฉลี่ย EC_{50} ของ *B.subtilis* สายพันธุ์ ABS-D12 มีค่าต่ำที่สุดคือ 115.9 $\mu\text{g/ml}$ และ *B.subtilis* ทั้งห้าสายพันธุ์ดังกล่าวไม่แสดงปฏิกิริยาปฏิปักษ์ระหว่างกันบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อจึงใช้ผสมรวมสำหรับทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งโรคที่เกิดจากเชื้อราโรคผลเน่า โดยใช้ *L.theobromae* 2-03 ซึ่งก่อโรครุนแรงสูงเมื่อปลูกเชืบบนผลทุเรียนและที่เกิดตามธรรมชาติ ผลวิเคราะห์ทางสถิติเปรียบเทียบในแต่ละกรรมวิธีพบว่าประสิทธิภาพในการยับยั้งการเกิดโรคเมื่อทำการปลูกเชื้อก่อนแล้วจึงจุ่มสารไม่แตกต่างจากชุดควบคุม ในขณะที่หากจุ่มสารแต่ละชนิดก่อนแล้วจึงปลูกเชื้อพบว่าแตกต่างจากชุดควบคุมอย่างมีนัยสำคัญโดยสารซึ่งมีคุณสมบัติที่ดีที่สุดคือ imazalil 500 pm. รองลงมาคือสารผสมที่สกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ในอัตราส่วนเท่ากัน และเชื้อผสม *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (10^9 cfu/ml) ซึ่งสอดคล้องกับผลระดับความรุนแรงของการเกิดโรค การเกิดโรคผลเน่าที่เกิดตามธรรมชาติพบว่ายับยั้งได้ระดับหนึ่ง โดยน้ำเลี้ยงเชื้อมีประสิทธิภาพสูงสุดสามารถลดการเกิดโรคได้ 50 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบกับชุดควบคุม รองลงมาคือสาร imazalil และสารสกัดซึ่งให้ผลไม่แตกต่างในทางสถิติกับชุดควบคุมซึ่งจุ่มแช่ในน้ำ โดยสรุปเชื้อ *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อมีศักยภาพที่ใช้ควบคุมโรคที่สำคัญของทุเรียนคือโรคโคนและรากเน่าและโรคผลเน่าได้

Abstract

A study of the application of *B.subtilis* in the control of root rot and fruit rot diseases in Durian, using information obtained from laboratory tests and from experimental testing in the field, is reported. First *B.subtilis* was obtained from the field and screened on agar plates. Twenty-three strains of the *B.subtilis* showed strong antagonistic activity against two groups of fungi; the root rot disease caused by *Phytophthora palmivora* isolated from the field in Chumporn (T1 and T2), in Chantabury province, and the fruit rot diseases caused by *Lasiodiplodia theobromae*, *Phomopsis* sp. and *Colletotrichum gloeosporioides*. Significant differences in the efficiency of the culture filtrates of those strains of *B.subtilis* tested among the two groups of fungi were observed. *P.palmivora* was more resistant to *B.subtilis* than *L.theobromae*, *Phomopsis* sp. and *C.gloeosporioides*. Four-x dilutions of the culture filtrates were able to inhibit all three isolates of *P.palmivora*, and thirty-two to sixty-four-x for *L.theobromae*, *Phomopsis* sp. and *C.gloeosporioides*. Variations in EC_{50} of the crude extracts of each strain of *B.subtilis* (ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 and ABS-D12) against nine isolates of those fungi were obtained. *B.subtilis* ABS-D12 showed the lowest EC_{50} of 115.9 $\mu\text{g/ml}$. All five strains of *B.subtilis* were non-competitive to each other on the agar plates. Consequently, mixtures of the five cultures of *B.subtilis* were used cooperatively to control the diseases on the durian fruits. Inoculation of *L.theobromae* 2-03 appeared to be the most virulent among the fungal isolates causing a rot disease on the durian fruits. The efficiency of *B.subtilis* in controlling the disease of both artificially and naturally infected fruits was also tested. Dipping in various substances illustrated that the efficacy of the *B.subtilis* as a preventative was greater than as a curative. Significant differences of disease occurrence from the control set were demonstrated in the treatment with imazalil 500 ppm and mixtures of the extract from culture filtrates of *B.subtilis* and *B.subtilis* 5 strains (10^9 cfu/ml). The incidence of the natural fungal infected disease treated with the culture filtrates was lowest at 50 %. Dipping in water and others showed no inhibition. In conclusion, *B.subtilis* and their filtrates were potent in controlling of the root rot and fruit rot diseases of durian.

สารบัญ

	หน้า
หน้าสรุปโครงการ	i
กิตติกรรมประกาศ	iv
บทคัดย่อ	v
Abstract	vi
สารบัญ	vii
สารบัญเรื่อง	viii
รายการตาราง	ix
รายการรูป	xi
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์	3
วิธีการทดลอง	4
ผลการทดลองและวิจารณ์	12
สรุปผลการวิจัย	35
เอกสารอ้างอิง	37
ภาคผนวก	39
บทความสำหรับเผยแพร่	41

สารบัญเรื่อง

หน้า

วิธีการทดลอง

1. การคัดแยกสายพันธุ์เชื้อราสาเหตุโรค และ การคัดแยกสายพันธุ์ <i>B.subtilis</i> ที่มีแนวโน้มดีจากตัวอย่างดินและที่ได้จากโครงการ ABS/TRF	4
2. ปฏิกริยาปฏิสัมพันธ์ของ <i>B. subtilis</i> ต่อเชื้อราโรคทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ	5
3. การทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการยับยั้งการเจริญของสายรา	6
4. การทดสอบประสิทธิภาพสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่มีศักยภาพสูงต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา	7
5. การทดสอบปฏิกริยาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเชื้อแบคทีเรีย <i>B.subtilis</i> ทั้ง 5 สายพันธุ์	9
6. การทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าบนผลทุเรียนจากเชื้อรา <i>L.theobromae</i> (2-03) โดยเชื้อแบคทีเรีย <i>B.subtilis</i> และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียเปรียบเทียบกับสารเคมี (imazalil)	9
7. ทดสอบประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าจากเชื้อ <i>L.theobromae</i> (2-03) ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ	11

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. ปฏิกริยาปฏิสัมพันธ์ของ <i>B.subtilis</i> ต่อเชื้อราโรคทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ	12
2. ประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา	15
3. การทดสอบประสิทธิภาพสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่มีศักยภาพสูงต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา	29
4. การทดสอบปฏิกริยาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเชื้อแบคทีเรีย <i>B.subtilis</i> ทั้ง 5 สายพันธุ์	30
5. การทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าบนผลทุเรียนจากเชื้อรา <i>L.theobromae</i> (2-03) โดยเชื้อแบคทีเรีย <i>B.subtilis</i> และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย เปรียบเทียบกับสารเคมี (imazalil)	31
6. ประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าจากเชื้อรา <i>L.theobromae</i> ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ	34

รายการตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ผลการยับยั้งราก่อโรคในทุเรียน โดย <i>B. subtilis</i> ด้วยวิธี dual culture technique	13
2. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>P.palmivora</i> (จันทบุรี)	16
3. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>P.palmivora</i> (T1)	17
4. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>P.palmivora</i> (T2)	18
5. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:4 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>P.palmivora</i>	19
6. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>L.theobromae</i> (2-01)	20
7. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>L.theobromae</i> (2-03)	21
8. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>Phomopsis</i> sp.(1-01)	22
9. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>Phomopsis</i> sp.(1-02)	23
10. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>C.gloeosporioides</i> (3-03)	24
11. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา <i>C.gloeosporioides</i> (3-05)	25
12. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:32 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>L.theobromae</i>	26
13. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:64 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>Phomopsis</i> sp	27
14. ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:64 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>C.gloeosporioides</i>	28
15. ค่า EC_{50} ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของสาขาร	29
16. ผลการทดสอบปฏิกิริยาปฏิกิริยาระหว่างเชื้อแบคทีเรีย <i>B.subtilis</i> ทั้ง 5 สายพันธุ์	30
17. ค่าเฉลี่ยของผลการผลเน่าจากการปลูกเชื้อ <i>L.theobromae</i> (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ	32
18. ค่าวิเคราะห์เปรียบเทียบความรุนแรงของอาการผลเน่าจากการปลูกเชื้อ <i>L.theobromae</i> (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ	33

รายการตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
19. เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ <i>L.theobromae</i> (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ	33
20. ค่าวิเคราะห์เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียน จากการปลูกเชื้อ <i>L.theobromae</i> (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ	33
21. ร้อยละของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากเชื้อรา <i>L.theobromae</i> ตามธรรมชาติหลังจากจุ่มในสารต่าง ๆ	34
 ภาคผนวก	
1. ค่าเฉลี่ยของเปอร์เซ็นต์การเกิดโรคโคนและรากเน่าบนผลทุเรียนใน ชุดการทดลองกลุ่มต่างๆ	40
 บทความสำหรับเผยแพร่	
1. การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> ที่เจือจางความเข้มข้น	44
2. ค่า EC ₅₀ ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของสาหร่าย	45
3. ค่าเฉลี่ยของแผลผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ <i>L. theobromae</i> (2-03) และจุ่มสารต่าง ๆ	45
4. เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ <i>L. theobromae</i> (2-03) และจุ่มสารต่าง ๆ	46

รายการรูป

รูปที่	หน้า
1. เปลือกต้นทุเรียนที่เกิดแผลจากเชื้อราก่อโรคโคนและรากเน่า (<i>P.palmivora</i>)	4
2. การทดสอบฤทธิ์การต้านราของของสารบนสไลด์หลุมซึ่งประกอบด้วย จานอาหารเลี้ยงเชื้อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 14 cm. กระดาษกรองและ สไลด์หลุมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 cm. วางเชื้อราขนาด 1.0 mm. ตรงกลางหลุมบนอาหารทดสอบ	8
3. การยับยั้งของ <i>B. subtilis</i> ต่อการเจริญของเส้นใยราที่เป็นสาเหตุของ โรคทุเรียน (A= <i>P.palmivora</i> , B= <i>L.theobromae</i> , C= <i>Phomopsis</i> sp., D= <i>C.gloeosporioides</i>)	14
4. แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>P.palmivora</i> (จันทบุรี, T1 และ T2) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 4 เท่า	19
5. แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>L.theobromae</i> (2-01, 2-03) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 32 เท่า	26
6. แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>Phomopsis</i> sp. (1-01, 1-02) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 64 เท่า	27
7. แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา <i>C.gloeosporioides</i> (3-03, 3-05) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 64 เท่า	28

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประชากรโลกในปัจจุบันนี้ได้คำนึงถึงความปลอดภัยจากการใช้สารเคมีในชีวิตประจำวันเป็นอย่างสูง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่และสุขอนามัยของทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้การผลิตผลไม้ในประเทศไทยได้มีการใช้สารเคมีในการจัดการศัตรูพืชโดยเฉพาะด้านโรคที่มีสาเหตุจากเชื้อราเป็นจำนวนมากมาอย่างช้านานและแพร่หลาย ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตและปัญหาที่ตามมาคือ การเกิดผลข้างเคียง เช่น การดื้อยา หรือการปนเปื้อนที่ก่อให้เกิดมลภาวะในสิ่งแวดล้อม และการตกค้างของสารเคมีในผลิตผลที่ออกไปสู่ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้บริโภคในต่างประเทศมีความตื่นตัวในการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากสารพิษ ดังนั้นในหลายประเทศที่เป็นผู้บริโภคจึงได้มีมาตรการกำหนดมาตรฐานการปนเปื้อนของสารเคมีในผลิตภัณฑ์ที่นำเข้า โดยเฉพาะผลไม้จากประเทศผู้ผลิต ดังนั้นผู้ผลิตซึ่งเป็นเกษตรกรและผู้ส่งออก จึงต้องมีการพัฒนาการจัดการศัตรูพืช โดยลดการใช้สารเคมีให้มากที่สุด และหันมา สนใจการใช้วิธีการควบคุมโรคทางชีวภาพ โดยใช้สารที่ได้จากธรรมชาติ เช่น สมุนไพร หรือ วิธีการที่ศึกษากันอย่างแพร่หลาย คือ การใช้จุลินทรีย์ที่ไม่ก่อโรค (Van Driesche, and Bellows, 1996 ; สมคิด ดิสถาพร, 2540)มาทำการวิจัยและพัฒนาการประยุกต์ใช้ตั้งแต่กระบวนการผลิตและการส่งออกต่างประเทศ

จุลินทรีย์ *B.subtilis* เป็นสารควบคุมชีวภาพชนิดหนึ่งที่ได้มีผู้นำมาศึกษาเพื่อใช้ในการทดแทนสารเคมีป้องกันและกำจัดโรค ในโครงการ “ การพัฒนา Antagonist *B.subtilis* สำหรับการควบคุมโรคข้าว ” ได้รวบรวมจุลินทรีย์ *B.subtilis* หลายสายพันธุ์ที่มีศักยภาพในการควบคุมโรคสาเหตุจากทั้งเชื้อราและแบคทีเรียของพืช ผู้วิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายในการนำจุลินทรีย์สายพันธุ์ที่เก็บรวบรวมไว้ และสายพันธุ์ที่ค้นหาเพิ่มเติมมาขยายผล เพื่อใช้ประโยชน์ในการควบคุมโรคจากสาเหตุเชื้อราของพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะทุเรียน ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มผลไม้ 5 ชนิดที่ทำรายได้สูงสุดของประเทศในปัจจุบันนี้

การจัดการโรคเชื้อราในทุเรียนเป็นปัญหาใหญ่ตั้งแต่การปลูกจนกระทั่งการส่งผลผลิตออกสู่ตลาด โรคสำคัญที่พบได้มากที่สุดในการทำสวนทุเรียนคือ โรคโคนและรากเน่า อันเกิดจากเชื้อรา *Phytophthora palmivora* (Butler) มีผลทำให้ต้นแสดงอาการเหี่ยวระดับต้นชัดเจนคือ ใบเหี่ยวเหลืองทั้งต้น และร่วงไปหมด ในกรณีที่เกิดโรครุนแรงจะเกิดอาการเน่าที่ราก และลูกกลมที่เปลือกบริเวณโคนต้นทำให้ทุเรียนตาย *P.palmivora* สามารถสร้างสปอร์หลายชนิดทั้งผนังบางและหนา (Erwin and Ribeiro, 1996) ซึ่งอาศัยอยู่ในดินเป็นเวลานานๆ เมื่อสภาพแวดล้อมเหมาะสม โดยเฉพาะในฤดูฝนหรือขณะที่มีความชุ่มชื้นสูง ซึ่งภูมิอากาศดังกล่าวนั้นก็เหมาะปลูกทุเรียนได้ดีอยู่แล้วจึงเป็นสภาพที่พร้อมที่จะให้เชื้อรางอกเข้าทำลายตามบริเวณโคนลำต้น กิ่ง ราก โดยสปอร์สามารถแพร่ระบาดไปกับน้ำและงอกเข้าทำลายต้นอื่นให้เกิดได้อีก นอกจากนี้ในบางครั้งลมและแมลงเป็นพาหะนำเชื้อโรคได้อีกเหมือนกันด้วย การป้องกันและกำจัดสามารถทำได้โดยการใช้สารเคมีฉีดพ่นเพื่อป้องกันและกำจัดเชื้อราซึ่งให้ผลดีในเร็วเริ่มแรก คือ metalaxyl หรือ phosphethylaluminum

โดยผสมหรือสลับกับสาร mancocep ให้ทั่วทั้งต้นถึงใบและผล ซึ่งสามารถควบคุมโรคในทุเรียนได้ระยะหนึ่ง (เอียน ศิลาชัย, 2536) แต่เมื่อใช้ซ้ำหลายครั้ง ก็พบว่าไม่สามารถควบคุมโรคได้อีกต่อไป (ข้อมูลจากทั้งเกษตรกรและกรมวิชาการเกษตร) ในระยะหลังมีผู้สนใจและนำชีววิธีมาใช้ในการควบคุมโรคดังกล่าวของทุเรียน เช่น ใช้เชื้อรา *Trichoderma* spp. แพร่พันธุ์ขยายเข้าทำลายเชื้อราสาเหตุของโรคก็เป็นการช่วยลดปริมาณเชื้อโรค (inoculum) ได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามเชื้อราควบคุมโรคดังกล่าวมีข้อจำกัดในการใช้คืออายุของเชื้อราที่มีประสิทธิภาพในระยะเพียง 6 เดือน จำเป็นต้องใช้บ่อยขึ้น และสภาวะที่เหมาะสมสำหรับการเพิ่มจำนวนของเชื้อรา *Trichoderma* spp. และสภาวะของการแพร่ของเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่าของทุเรียนเกิดขึ้นในช่วงที่ต่างกัน ทำให้ผลการควบคุมไม่สอดคล้องกัน จึงเห็นผลไม่ดีเท่าที่ควรและรูปแบบของการใช้ก็จำกัดเพราะกำจัดเชื้อราที่อยู่ในบริเวณรากและดินเท่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมถึงบริเวณที่เกิดโรคตรงส่วนอื่นๆของต้นได้ ขณะเดียวกันปัญหาโรคผลเน่าของทุเรียนที่พบอยู่เสมอ คือ โรคที่เกิดจากเชื้อราจำพวก *L. theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *C.gloeosporioides* ก่อให้เกิดการสูญเสียของผลทุเรียนเป็นอย่างมากถึง 40, 40 และ 8 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ เชื้อสาเหตุเหล่านี้จะเข้าทำลายผลทุเรียนตั้งแต่วัยที่อยู่ในสวนและหลังจากเก็บเกี่ยวมาแล้ว เชื้อรา *L.theobromae* และ *Phomopsis* sp. สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้บนผลทุเรียนที่ถูกตัดแต่งและหล่นอยู่บนพื้นดิน สำหรับ *C.gloeosporioides* เป็นเชื้อที่พบได้จากใบทุเรียนและดิน ซึ่งจะก่อให้เกิดโรคกับผลทุเรียนที่อยู่ในระดับต่ำ การกำจัดโรคสามารถทำได้โดยการจุ่มผลทุเรียนในสารเคมี เช่น imazalil เป็นต้น อย่างไรก็ตามการกำจัดแหล่งของเชื้อที่ติดอยู่บนผลทุเรียนที่ร่วงหล่นและเน่าอยู่ตามบริเวณโคนต้นทำได้ยากซึ่งโดยปกติชาวสวนมักจะปล่อยให้ทิ้งไว้ให้ผลทุเรียนที่ใช้ไม่ได้ย่อยสลายไปตามธรรมชาติ จึงทำให้เกิดเป็นแหล่งกำเนิดเชื้อในรอบต่อไป (สมศิริแสงโชติ, 2539 ; Pongpisutta and Sangchote, 1994)

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้โดยการใช้สารเคมี จะมีผลต่อการกีดกันทางการค้าในแง่มาตรฐานของสารเคมีตกค้างในผลิตภัณฑ์โดยประเทศผู้ส่งออกซึ่งจะเกิดอันตรายต่อผู้บริโภค ดังนั้นในงานส่วนนี้คณะวิจัยจึงได้สนใจที่จะประยุกต์การใช้สารออกฤทธิ์ควบคุมเชื้อรา ซึ่งผลิตโดยจุลินทรีย์ *B.subtilis* มาใช้ผสมเป็นสารเคลือบผิวของเปลือกทุเรียนดังกล่าว ทั้งนี้โดยความรู้พื้นฐานที่ทราบกันแพร่หลายว่า *B.subtilis* สามารถสร้างสารหลายชนิดในการกำจัดหรือควบคุมการเจริญของเชื้อราและแบคทีเรีย (Sandrin *et.al.*, 1990, Sinclair, 1989) โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากโครงการ “ การพัฒนา Antagonist *B.subtilis* สำหรับการควบคุมโรคข้าว ” (Jutidamrongphan, *et.al.*, 1994, 1996, วิจิตรา จุติดำรงพันธ์ และคณะ, 2542) พบว่ากลุ่มสารออกฤทธิ์ดังกล่าว คือ สารจำพวก Iturin A, Surfactin และ piplastatin A ซึ่งสามารถสกัดได้จากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* โดยวิธีการที่ไม่ยุ่งยากและให้ผลการออกฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพสูง เนื่องจากเชื้อ *B.subtilis* เป็นเชื้อที่พบได้ตามดินไม่ก่อให้เกิดโรคหรือทำอันตรายต่อคนและสิ่งแวดล้อมและสามารถสร้างสารปฏิชีวนะจำนวนมาก

สำหรับการยับยั้งการเจริญของเชื้ออื่นๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเชื้อ *B.subtilis* สามารถเพาะเลี้ยงขยายจำนวนได้ง่ายและทนทานอยู่ในรูปเอนโดสปอร์เมื่อสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาไปถึงเป้าหมายของการใช้เป็นสารชีวอินทรีย์ควบคุมโรค จึงจำเป็นต้องศึกษาตั้งแต่ระดับเบื้องต้นของการควบคุมหรือยับยั้งการเจริญของเชื้อราสาเหตุโรค กลไกการออกฤทธิ์ ตลอดจนการหาสูตรเหมาะสมสำหรับการใช้และการทดสอบประสิทธิภาพ ทั้งในสภาพห้องปฏิบัติการและสภาพที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติที่สุด

วัตถุประสงค์

- 1) หาสายพันธุ์ *B.subtilis* ที่เป็นจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ต่อเชื้อราสาเหตุโคนและรากเน่า และกลุ่มเชื้อราสาเหตุโรคผลเน่าในทุเรียน ในระดับห้องปฏิบัติการ
- 2) หาข้อมูลการออกฤทธิ์และประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ *B.subtilis* ต่อเชื้อราสาเหตุโคนและรากเน่าและกลุ่มเชื้อราสาเหตุผลเน่าของทุเรียนในระดับห้องปฏิบัติการ
- 3) ทดสอบฤทธิ์ของน้ำเลี้ยงเชื้อต่อการยับยั้งเชื้อราสาเหตุสำคัญของโรคผลเน่ากับผลทุเรียน

วิธีการทดลอง

I การคัดแยกสายพันธุ์เชื้อราสาเหตุโรค และ การคัดแยกสายพันธุ์ *B.subtilis* ที่มีแนวโน้มดี จากตัวอย่างดินและที่ได้จากโครงการ ABS/TRF

1. การคัดเลือกสายพันธุ์เชื้อราสาเหตุโรค

1.1 เชื้อรา *P.palmivora* โรคโคนและรากเน่า ได้จาก 2 แหล่ง คือ

1.1.1 สอนทุเรียน จ. ชุมพร ทำการเก็บเปลือกลำต้นทุเรียนบริเวณแผลที่เกิดโรคโคนและรากเน่า เหนือจากบริเวณพื้นดินขึ้นไปประมาณ 50 เซนติเมตร เก็บตัวอย่างขนาด 1 ตารางนิ้ว นำตัวอย่างเปลือกทุเรียนจากทุเรียน (รูปที่ 1) ต้นที่ 1 และต้นที่ 2 มาลอกเปลือกและตัดเป็นชิ้นเล็กๆนำไปวางบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ Modified Carrot Agar (MCA) ป้อนในตู้บ่มเชื้อราอุณหภูมิ 20 °C ทิ้งไว้จนกระทั่งเห็นเส้นใยเชื้อราเจริญบนอาหาร แล้วจึงถ่ายเชื้อราลงบนจานอาหาร MCA จานใหม่ จนได้เชื้อราที่บริสุทธิ์ ตรวจสอบลักษณะทางสัณฐานวิทยาของเส้นใยและรูปร่างของ sporangium ว่าเป็นชนิดของเชื้อรา *P.palmivora* ที่ถูกต้อง คัดเลือกได้ 2 สายพันธุ์ คือ สายพันธุ์ชุมพร-01 (T1) และชุมพร-02 (T2)

1.1.2 สอนทุเรียน จ. จันทบุรี ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณสุนี ศรีสิงห์ ศูนย์วิจัยพืชสวนกรมวิชาการเกษตร อ. ชลบุรี จ. จันทบุรี

1.2 เชื้อราสาเหตุโรคผลเน่า (*L.theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *C.gloeosporioides*)

ได้รับความอนุเคราะห์จาก รศ.ดร. สมศิริ แสงโชติ ภาควิชาโรคพืช คณะเกษตร ม.เกษตรศาสตร์ บางเขน

รูปที่ 1 เปลือกต้นทุเรียนที่เกิดแผลจากเชื้อราก่อโรคโคนและรากเน่า (*P.palmivora*)

2.การคัดแยกสายพันธุ์เชื้อแบคทีเรีย *B subtilis*

2.1 การคัดเลือกตัวอย่างดิน

ทำการเก็บตัวอย่างดินในสวนเกษตรจำพวกผลไม้ เช่น ทุเรียน มังคุดและส้ม เป็นต้น ในบริเวณจังหวัดทางภาคใต้ โดยสุ่มเก็บจากบริเวณต้นที่เป็นโรคต่อต้นปกติในอัตราส่วน 1:4 เก็บดินบริเวณผิวน้ำดิน ห่างจากโคนต้น 1 เมตร จำนวนตัวอย่างละ 250 กรัม

2.2 การแยกเชื้อแบคทีเรียให้บริสุทธิ์

ใช้วิธี dilution plate count บนอาหาร Nutrient agar โดยทำการเจือจางตัวอย่างดินด้วยสารละลาย 0.85% NaCl นำไปแช่ในอ่างน้ำอุ่นอุณหภูมิ 80 °C นาน 30 นาที เพื่อกำจัดเชื้ออื่นทั่วไปในดิน แล้วจึงนำมาเจือจางและแยกบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ บ่มที่ 37 °C นาน 24 ชั่วโมง คัดเลือกโคโลนีโดยการย้อมติดสีแกรมบวก ย้ายเชื้อไปเลี้ยงแยกให้เป็นโคโลนีเดี่ยวจำนวน 120 โคโลนี ทำการจำแนกชนิดของเชื้อ *B.subtilis* ตามปฏิกิริยาชีวเคมีในหลอดทดลองและนำไปทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งเชื้อราสาเหตุโรคต่อไป

II ปฏิบัติการปฏิบัติของ *B. subtilis* ต่อเชื้อราโรคทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ

1. เชื้อราที่นำมาทดสอบ มี 4 ชนิด รวม 9 ไอโซเลต ดังนี้

1. *P.palmivora* จำนวน 3 สายพันธุ์ ได้แก่ จันทบุรี, T1 และ T2
2. *L.theobromae* 2 สายพันธุ์ ได้แก่ *L.theobromae* 2-01 และ *L.theobromae* (2-03)
3. *Phomopsis* sp. 2 สายพันธุ์ ได้แก่ *Phomopsis* sp (1-01) และ *Phomopsis* sp. (1-02)
4. *C.gloeosporioides* 2 สายพันธุ์ ได้แก่ *C.gloeosporioides*(3-03) และ *C.gloeosporioides*(3-05)

2. เชื้อแบคทีเรีย

B.subtilis จำนวน 140 สายพันธุ์ เป็นสายพันธุ์ที่คัดแยกได้จากดินจำนวน 120 สายพันธุ์ และจำนวน 20 สายพันธุ์เป็น *B.subtilis* ที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับยับยั้งราโรคข้าวจากโครงการ “การพัฒนา Antagonist *Bacillus subtilis* สำหรับการควบคุมโรคข้าว” ซึ่งสนับสนุนโดย สกว. ปี 2538-2543

วิธีการทดสอบ

ทำการทดสอบโดยวิธี dual culture technique (Tuite, 1969) โดยเพาะเลี้ยงเชื้อรา *Phomopsis* และ *C.gloeosporioides* บนอาหาร PDA (จานเพาะเลี้ยงขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 6 ซม.) เป็นเวลา 1 วัน ส่วนเชื้อราโรคโคนและรากเน่า คือ *P.palmivora* เพาะเลี้ยงบนอาหาร MCA เป็นเวลา 1 วันก่อนเช่นกัน แล้วใช้ห้วงถ่ายเชื้อแต่ละแบคทีเรียที่จะทดสอบที่เพาะเลี้ยงบนอาหาร Potato Dextrose Agar (PDA) ที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 24 ชั่วโมง มาแต่ละเป็นจุด หรือขีดเป็นแนวยาว ให้ห่างจากขอบโคโลนี

เชื้อรา 1 ซม. สำหรับเชื้อราโรคผลเน่าคือ *L.theobromae* ต้องเพาะเลี้ยงเชื้อราและแบคทีเรียในวันเดียวกัน ทำการทดสอบชุดละ 2 ซ้ำ นำจานเพาะเชื้อไปบ่มเพาะเลี้ยงที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 2 วัน สังเกตผลทุกวัน โดยวัดรัศมีของราด้านที่อยู่ใกล้กับแบคทีเรีย เปรียบเทียบกับชุดควบคุมที่ไม่ได้เพาะแบคทีเรีย ถ้าแบคทีเรียสามารถยับยั้งเชื้อราได้ จะพบ inhibition zone หรือบริเวณเชื้อราเจริญมาชนแนวแบคทีเรีย แต่ไม่สามารถเจริญข้ามแบคทีเรียไปได้

III การทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการยับยั้งการเจริญของสาหร่าย

1. การเพาะเลี้ยงแบคทีเรีย *B.subtilis*

เพาะเลี้ยงแบคทีเรีย *B.subtilis* 23 สายพันธุ์ที่แสดงศักยภาพการยับยั้งราก่อโรคโคนและรากเน่าที่คัดเลือกจากจำนวน 140 สายพันธุ์ในอาหารเหลว Luria-Bertani broth (LB) จำนวน 100 มล. (10% inoculum) บนเครื่องเขย่า 200 rpm ที่อุณหภูมิ 37 °C เป็นเวลา 3 วัน บั่นแยกเซลล์แบคทีเรียที่ 8,000 rpm 20 นาที แยกน้ำเลี้ยงเชื้อไว้

. อาหารเลี้ยงเชื้อ

สูตรอาหารเลี้ยงเชื้อ Luria Bertani (LB) (ต่อ 1 ลิตร)

10 g. Sodium Chloride

5 g. Bacto-yeast extract

10 g. Bacto-tryptone

สูตรอาหารเลี้ยงเชื้อ Luria Bertani (LA) (ต่อ 1 ลิตร)

10 g. Sodium Chloride

5 g. Bacto-yeast extract

10 g. Bacto-tryptone

15 g Bacto- agar

2. การทดสอบการยับยั้งการเจริญของสาหร่าย

นำน้ำเลี้ยงเชื้อที่ได้มาเจือจางแบบลำดับสอง (serial 2-fold dilution) ได้เป็นน้ำเลี้ยงเชื้อไม่เจือจาง และน้ำเลี้ยงเชื้อเจือจาง 1:2, 1:4, 1:8, 1:16 และ 1:32 แล้วผสมกับอาหารวุ้นอาหาร PDA (double strength) ยกเว้นการทดสอบกับเชื้อรา *P.palmivora* ใช้อาหารวุ้น MCA โดยผสมในอัตราส่วน 1:2 ให้ได้ความเข้มข้นสุดท้ายเป็น 1:2, 1:4, 1:8, 1:16, 1:32 และ 1:64 ตามลำดับนำไป autoclave ที่อุณหภูมิ 121 °C ความดัน 15 ปอนด์ต่อตารางนิ้ว เป็นเวลา 15 นาที และเทในจานไร้เชื้อ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 6 cm ปล่อยให้เย็น จากนั้นนำก้อนเชื้อราที่เจาะจากบริเวณขอบโคโลนี (1 วันสำหรับ *L. theobromae*, 2 วันสำหรับ *P. palmivora* และ *Phomopsis*

sp. และ 3 วันสำหรับ *C. gloeosporioides*) ได้ก้อนเชื้อราขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 6 mm. มาเพาะเลี้ยงบนกึ่งกลางวุ้นอาหารนี้ (ความเข้มข้นละ 3 ขั้ว) สำหรับชุดควบคุมใช้อาหารเหลว LB ที่ไม่ได้เพาะเลี้ยงแบคทีเรียแทนน้ำเลี้ยงเชื้อ นำจานทั้งหมดบ่มเพาะเชื้อที่อุณหภูมิ 25 °C จนกว่าเชื้อในชุดควบคุมจะเจริญจนเกือบเต็มจาน วัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของโคโลนีราชุดทดสอบและชุดควบคุม โดยวัด 2 แนวตั้งฉากกัน นำค่าเฉลี่ยมาคำนวณค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้ง

3. การคำนวณ

ค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งคำนวณจากสูตร (Gamliel *et.al.*, 1989)

$$\text{ค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้ง} = 100 - \frac{(R^2 \times 100)}{r^2}$$

R และ r เป็นค่าเฉลี่ยของรัศมีโคโลนีชุดทดสอบและชุดควบคุมตามลำดับ

IV การทดสอบประสิทธิภาพสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่มีศักยภาพสูงต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา

1. การเตรียมสารสกัดหยาบ

นำน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่แสดงประสิทธิภาพดีที่สุดในการยับยั้งการเจริญของเส้นใยราจำนวน 5 สายพันธุ์ซึ่งเพาะเลี้ยงในอาหาร LB ชนิดละ 10 ลิตร ตามวิธีในข้อ III (1) มาทำการสกัดตามวิธีของ McKeen *et.al.* (1986) นำสารสกัดหยาบมาละลายใน 80 % ethanol ให้ได้ความเข้มข้น 50 mg/ml ทำการทดสอบประสิทธิภาพของสารสกัดหยาบต่อการยับยั้งการเจริญของสายราบนสไลด์หลุมตามวิธีของ Picman *et.al.*, (1990)

2. การทดสอบการยับยั้งการเจริญของสายรา

นำสารสกัดหยาบมาผสมกับ PDA ในอัตราส่วน 1:10 (สำหรับการทดสอบกับเชื้อ *P. palmivora* ใช้อาหาร MCA) ให้ได้ความเข้มข้นต่างๆ 7-8 ความเข้มข้น และทำการทดสอบเช่นเดียวกับข้อ 2 แต่ทำในสไลด์หลุมโดยใช้ micro haematocrit capillary tubes เจาะเชื้อราได้ก้อนเชื้อราขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 mm (รูปที่ 2) ปริมาตรหลุมละ 100 µl ความเข้มข้นละ 8 ขั้ว แทนการทดสอบในจานเพาะเชื้อ สำหรับชุดควบคุมใช้ 80% ethanol ที่ไม่มีสารสกัด วัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของโคโลนีราชุดทดสอบและชุดควบคุมในแต่ละหลุม ด้วย micrometer ภายใต้กล้องจุลทรรศน์แบบ stereozoom หลังจากวางเชื้อรา 16-24 ชั่วโมง ยกเว้น *L. theobromae* ใช้เวลา 6 ชั่วโมง นำค่าความเข้มข้นของสารสกัดหยาบและค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งไปเขียนกราฟ

3. การคำนวณ

หาค่า EC₅₀ จากสมการ regression จากเส้นกราฟการตอบสนอง (dosage response curve หรือ toxicity curve) เพื่อหาค่า Effective concentration 50 (EC₅₀) หรือค่าความเข้มข้นของ

สารที่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อราได้ 50% โดยการคำนวณจากกราฟ กราฟที่ได้จะถูกดัดแปลงให้เป็นกราฟเส้นตรง โดยค่าความชันของกราฟจะขึ้นอยู่กับค่า R^2 ที่เหมาะสมซึ่งควรมีค่าอยู่ในช่วง 0.8-1.0 และจากกราฟที่ได้นี้สามารถคำนวณหาค่า EC_{50} ของสารได้จากสมการ linear regression

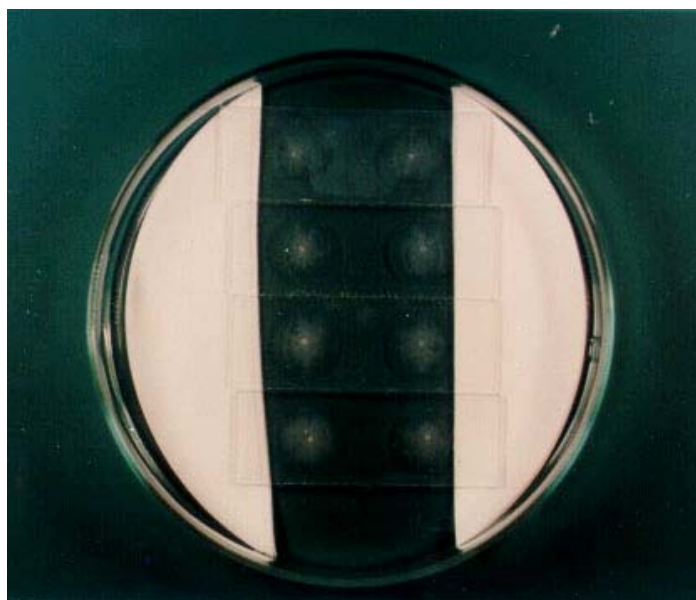
$$y = ax + b$$

โดย y = เปอร์เซ็นต์ของการยับยั้งเชื้อรา มีค่าเท่ากับ 50

a = ค่าความชันของกราฟ

b = จุดตัดบนแกน y

x = ค่าความเข้มข้นของสาร

รูปที่ 2 การทดสอบฤทธิ์การต้านราของของสารบนสไลด์หลุม ซึ่งประกอบด้วยจานอาหารเลี้ยงเชื้อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 14 cm. กระดาษกรองและสไลด์หลุมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 cm. วางเชื้อราขนาด 1.0 mm. ตรงกลางหลุมบนอาหารทดสอบ

V การทดสอบปฏิกิริยาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์

เลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์ในอาหารเหลว LB ปริมาตร 2 ml เขย่าที่ 200 rpm อุณหภูมิ 37 °C เป็นเวลา 24 ชม แล้วนำเชื้อ *B.subtilis* แต่ละสายพันธุ์ มาเจือจางด้วยสารละลาย 0.85% NaCl ประมาณ 10 เท่า 0.1 ml แล้วเกลี่ย (spread) บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ LA จานละ สายพันธุ์จากนั้นนำใช้ cork borer ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. เจาะหลุมบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อที่เกลี่ยเชื้อ *B.subtilis* แต่ละสายพันธุ์ไว้แล้ว โดยเจาะจานละ 4 หลุมให้ห่างกันพอสมควร นำเชื้อ *B.subtilis* ที่เลี้ยงในอาหารเหลว LB ที่เหลือมาใส่ในหลุมที่เจาะไว้หลุมละ 10 µl โดยเชื้อ *B.subtilis* ที่นำมาหยอดหลุมเป็นสายพันธุ์ต่างจากที่เกลี่ย ทำ 2 ซ้ำแล้วนำไปบ่มที่ 37 °C เป็นเวลา 24 ชม. ดูการเกิดวงใสรอบหลุมที่ใส่เชื้อ *B.subtilis*

VI การทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าบนผลทุเรียนจากเชื้อรา *L.theobromae* (2-03) โดยเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียเปรียบเทียบกับ สารเคมี (imazalil)

1. เตรียมเชื้อแบคทีเรียและสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis*

1.1 สารสกัดชุดที่ 1 (สารสกัดน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์)

เลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* สายพันธุ์ที่ให้ผลการยับยั้งเชื้อราก่อโรคผลเน่าทุเรียนได้ดี จากการทดลองบนอาหารวุ้น ได้แก่เชื้อ ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D12 โดยเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียแต่ละสายพันธุ์ในอาหารเหลว (3% molasses + 0.5% NaCl + 0.1% trace element ($\text{MnSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$, $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$) ปรับ pH เป็น 7.5 ด้วย 5N NaOH ปริมาตรเชื้อละ 10 ลิตร ในสภาวะเขย่าด้วยความเร็ว 200 rpm อุณหภูมิ 37 °C เป็นเวลา 3 วัน แล้วปั่นเหวี่ยงด้วยความเร็วต่ำแยกเซลล์และน้ำเลี้ยงเชื้อ

1.2 นำส่วนของน้ำเลี้ยงเชื้อมาตกตะกอนด้วยการเติม 5 N HCl ให้มีค่า pH อยู่ในช่วง 2.0-2.5 ตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องให้สารตกตะกอนนอนก้นจนหมด เทส่วนใสทิ้งไปเหลือส่วนที่เป็น ตะกอนนำมาละลายกลับโดยปรับ pH ด้วย 5 N NaOH ให้มีค่า pH ประมาณ 7.0 นำสาร จากน้ำเลี้ยงที่ได้ของเชื้อแบคทีเรียแต่ละชนิด (ชนิดละประมาณ 1 ลิตร) มาผสมรวมกันได้ สารผสมของสารจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย 5 สายพันธุ์ปริมาตร 5 ลิตร ผสมสารจับใบลง ไปก่อนนำไปใช้

1.3 สารชุดที่ 2 (เซลล์ของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์)

ส่วนของเซลล์แบคทีเรีย *B.subtilis* แต่ละสายพันธุ์ (ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 และ BAS-D12) ที่ได้จากข้อ 1.1 นำมาใส่รวมกับเชื้อแบคทีเรีย ABS-D11 ที่ เลี้ยงในอาหารเหลวข้อ 1.1 ปริมาตร 5 ลิตร โดยคำนวณเชื้อแบคทีเรียแต่ละชนิดที่ใส่

เมื่อผสมแล้วความเข้มข้นของเชื้อแต่ละชนิดประมาณ 5.0×10^8 cfu/ml ความเข้มข้นสุดท้ายเป็น 10^9 cfu/ml แล้วผสมสารจับใบก่อนใช้

2. เตรียมสารละลาย imazalil ความเข้มข้น 500 ppm. จำนวน 5 ลิตร
3. ทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งเชื้อราก่อโรคผลเน่าทุเรียน (*L.theobromae*2-03) บนผลทุเรียน

3.1 การเตรียมผล

คัดเลือกผลทุเรียนหมอนทองน้ำหนักเฉลี่ยผลละ 1.5-2 กิโลกรัม จากสวนเกษตรกร อ. เมือง จ.ชุมพร ซึ่งไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดโรคพืชหรือแมลง แต่ละผลมีความสุกประมาณ 70% จำนวน 120 ผล วางแผนการทดลองแบบ CRD 8 กรรมวิธี ๆ ละ 15 ผล

3.2 การดำเนินงานทดลอง แบ่งการทดลองเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ทำการปลูกเชื้อราให้ติดผลก่อนเป็นเวลา 9 ชั่วโมง แล้วจึงจุ่มสารคือชุดการทดลองที่ 1, 3, 5 และ 7

กลุ่มที่ 2 ทำการจุ่มสารแต่ละชนิดได้แก่ น้ำ, สารเคมี imazalil ความเข้มข้น 500 ppm, เซลล์ของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (น้ำเชื้อ) และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ผึ่งให้แห้งแล้วจึงทำการปลูกเชื้อคือ ชุดการทดลองที่ 2, 4, 6 และ 8

3.2.1 นำผลทุเรียนทำแผลด้วยกลุ่มเข็มซึ่งเตรียมโดยใช้เข็มหมุด 5 อัน เลียบที่จุกยางให้เป็นวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 เซนติเมตร ปลายแหลมยาวประมาณ 0.5 เซนติเมตรเช่นกัน ทำแผลผลละ 2 แผล ที่พู่ตรงกันข้าม จากนั้นใช้เข็มเย็บ ๆ เชื้อรา *L.theobromae* (2-03) ซึ่งเจริญในอาหารเลี้ยงเชื้อ PDA เป็นเวลา 5 วัน เจาะให้ขาดจากกันด้วย cork borer ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 เซนติเมตร วางบนรอยแผลให้ด้านที่มีเส้นใยสัมผัสกับรอยแผล ปิดทับด้วยเทปใสเบา ๆ เพื่อมิให้ชื้นวันหลุดร่วงขณะเคลื่อนย้าย ให้ความชื้นโดยบรรจุแต่ละผลในถุงพลาสติกที่พรมน้ำเล็กน้อย มัดปากถุงพลาสติกบ่มเชื้อไว้เป็นเวลา 9 ชั่วโมง ใช้เข็มเย็บเย็บก่อนเชื้อออกจากผล จากนั้นนำไปจุ่มในน้ำสะอาด (ชุดทดลองที่ 1) จุ่มสารเคมี imazalil (ชุดการทดลองที่ 3) จุ่มเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ชุดการทดลองที่ 5) และจุ่มสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ชุดการทดลองที่ 7) โดยจุ่มเป็นเวลา 3 นาทีในทุกการทดลอง ผึ่งให้แห้ง รอการบ่มให้สุก

3.2.2 นำผลทุเรียนที่คัดเลือกแล้วจุ่มในสารแต่ละชนิดคือ จุ่มในน้ำสะอาด (ชุดการทดลองที่ 2, จุ่มในสารเคมี imazalil (ชุดการทดลองที่ 4) จุ่มเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ชุดการทดลองที่ 6) และจุ่มในสารสกัดน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ชุดการทดลองที่ 8) เป็นเวลา 3 นาที ผึ่งให้แห้ง จากนั้นจึงทำการปลูกเชื้อ *L. theobromae* (2-03) วิธีการเช่นเดียวกับการทดลองข้อ 3.2.1 บ่มเชื้อไว้และให้ความชื้นในถุงพลาสติกเป็นเวลา 9 ชั่วโมง เมื่อครบกำหนดนำออกจากถุงเย็บก่อนเชื้อออกและนำมาบ่มให้สุก

3.3 การบ่ม

นำผลในแต่ละชุดการทดลองที่ทำการทดลองและติดเครื่องหมายเรียบร้อยแล้วมากองรวมกันแบบสุ่มจนครบทุกชุดการทดลอง ปิดด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์จากนั้นฉีดพ่นด้วย ethrel ความเข้มข้น 2,000 ppm. จำนวน 5 มิลลิลิตร ปิดกระดาษอีกครั้งให้มิดชิด บ่มไว้ที่อุณหภูมิห้อง 3-4 วัน เมื่อผลสุกจึงเปิดออกเพื่อทำการตรวจผล

3.4 การตรวจผล

วัดขนาดของผลทั้งแนวตั้งและแนวนอนของผลที่สุก บันทึกภาพและวิเคราะห์ผลทางสถิติและเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่ม (orthogonal contrast analysis) ในขณะเดียวกันนับจำนวนผลและผลที่แสดงอาการโรคเพื่อวิเคราะห์เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค

(VII) ทดสอบประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าจากเชื้อ *L.theobromae* ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

- 1.1 ทำการทดลองโดยใช้ผลทุเรียนหมอนทองจากสวนเกษตรกร อ.เมือง จ.ชุมพร ซึ่งไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จุ่มในสารเคมี imazalil 500 ppm. น้ำเลี้ยงเชื้อของ *B. subtilis* 5 สายพันธุ์และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B. subtilis* 5 สายพันธุ์ ส่วนชุดควบคุมจุ่มในน้ำเป็นเวลา 1 นาทีทุกกรรมวิธี ผึ่งให้แห้งจากนั้นทำการบ่มด้วย ethrel ความเข้มข้น 2,000 ppm ปิดคลุมทุเรียนด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ชั้น ทั้งนี้วางแผนการทดลองแบบสุ่มตลอดกรรมวิธีละ 30 ผล
- 1.2 เมื่อผลสุก ทำการนับผลที่เป็นโรคผลเน่าจากเชื้อ *L.theobromae* บันทึกภาพและวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการทดลองและวิจารณ์

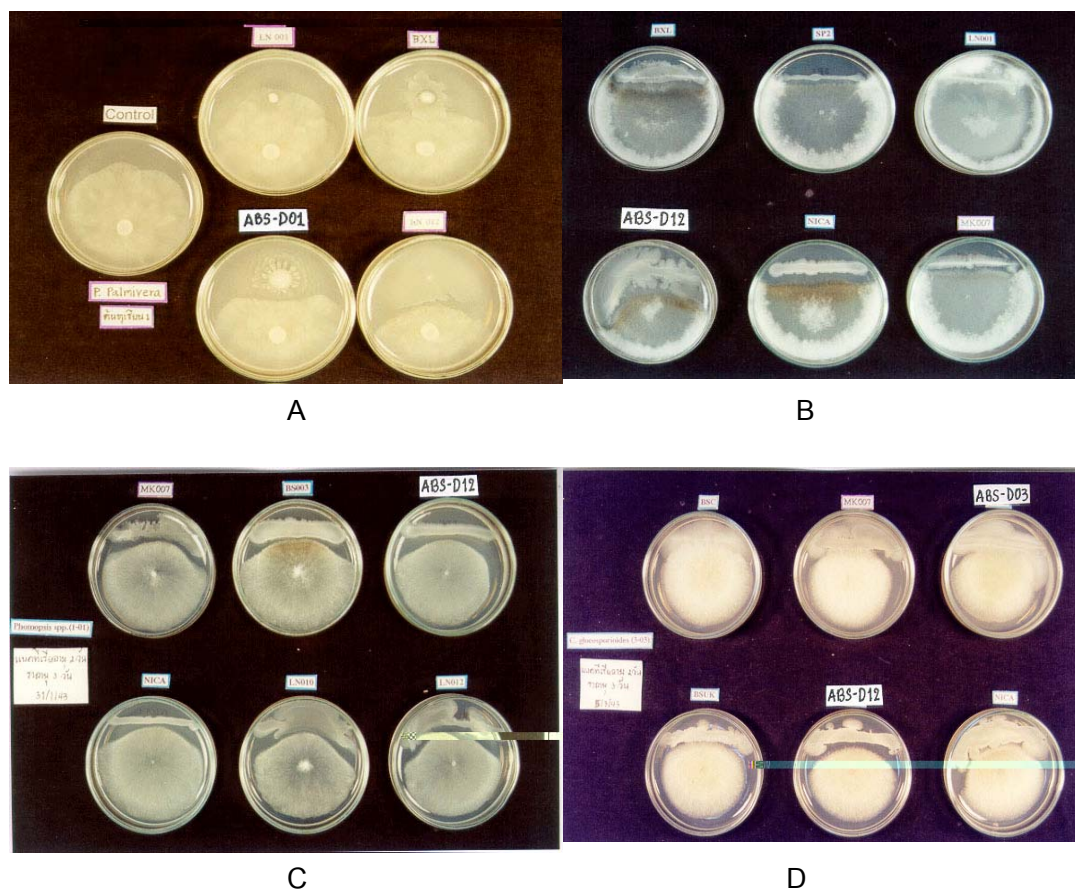
1. ปฏิกิริยาปฏิปักษ์ของ *B.subtilis* ต่อเชื้อราโรคทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ

เชื้อ *B.subtilis* ส่วนใหญ่ที่นำมาทดสอบฤทธิ์ต้านราก่อโรคในทุเรียนโดยวิธี dual culture technique แยกสายพันธุ์ที่มีฤทธิ์ต้านหรือครอบคลุมการเจริญของราก่อโรคในทุเรียนได้มากที่สุด ได้จำนวน 23 สายพันธุ์ (ตารางที่ 1) ซึ่งแบคทีเรียสายพันธุ์ต่างๆเหล่านี้อาจสร้างสารออกมายับยั้งเส้นใยรา ทำให้เห็น inhibition zone หรือกันไม่ให้เชื้อราเจริญข้ามแบคทีเรียไปได้ แบคทีเรียบางชนิดเจริญเร็วสามารถเจริญโอบล้อมเชื้อราได้ (รูปที่ 3) มีเพียง ABS-D14 ที่ไม่ยับยั้งเชื้อรา อย่างไรก็ตามวิธีการนี้เป็นเพียงการทดสอบเบื้องต้นเท่านั้น ไม่สามารถเปรียบเทียบฤทธิ์ต้านราได้อย่างชัดเจน จึงได้ทำการทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย

ตารางที่ 1 ผลการยับยั้งราก่อโรคในทุเรียนโดย *B. subtilis* ด้วยวิธี dual culture technique

แบคทีเรีย	Pp (จันทบุรี)	Pp (T1)	Pp (T2)	Lt (2-01)	Lt (2-03)	Ps (1-01)	Ps (1-02)	Cg (3-03)	Cg (3-05)
ABS-D01	++	++	++	++	++	++	++	+	+
ABS-D02	++	++	++	++	++	++	++	++	++
ABS-D03	ND	ND	ND	+	+	ND	ND	++	+
ABS-D04*	++	+	++	+	+	+	+	+	+
ABS-D05*	++	+	++	+	+	++	+	+	+
ABS-D06	ND	ND	++	ND	+	++	++	+	ND
ABS-D07	++	+	++	+	+	++	++	+	++
ABS-D08	ND	ND	++	++	+	++	++	+	++
ABS-D09	ND	ND	-	+	+	++	++	ND	+
ABS-D10	++	+	++	++	++	++	++	++	++
ABS-D11	++	++	++	++	++	++	++	++	+
ABS-D12	+++	++	++	++	++	++	++	++	++
ABS-D13	ND	ND	++	++	+	+	++	ND	ND
ABS-D14*	ND	ND	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	-
ABS-D15*	ND	ND	++	++	+	++	++	++	++
ABS-D16*	ND	ND	++	++	+	++	++	++	++
ABS-D17*	ND	ND	++	++	+	++	++	++	++
ABS-D18*	++	++	++	++	+	++	++	++	++
ABS-D19	++	++	++	++	+	++	++	++	++
ABS-D20	+++	++	++	+	+	++	+	+	+
ABS-D21	++	++	++	+	+	++	+	+	+
ABS-D22	++	++	++	+	+	++	++	+	+
ABS-D23	ND	ND	++	+	+	++	+	++	++

Pp = *P. palmivora*, Lt = *L. theobromae*, Cg = *C. gloeosporioides*, Ps = *phomopsis* sp. , +/- trace inhibition, + มีฤทธิ์ยับยั้ง เชื้อราเจริญไปติดแบคทีเรีย แต่ไม่เจริญข้ามแบคทีเรีย, ++ มีฤทธิ์ยับยั้ง เกิด inhibition zone 0.1-0.9 ซม., +++ มีฤทธิ์ยับยั้ง เกิด inhibition zone ≥ 1.0 ซม. *= เชื้อจากโครงการ ABS/TRF

รูปที่ 3 การยับยั้งของ *B. subtilis* ต่อกาการเจริญของเส้นใยราที่เป็นสาเหตุของโรคทุเรียน
(A=*P. palmivora*, B=*L. theobromae*, C=*Phomopsis* sp., D=*C. gloeosporioides*)

2. ประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา

จากการทดสอบพบว่า น้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ระดับความเข้มข้น 1:2 สามารถยับยั้งการเจริญของราก่อโรคในทุเรียนทั้ง 9 ไอโซเลตได้ 25–100 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 2-10) น้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย 11-13 สายพันธุ์ จาก 19 สายพันธุ์ คิดเป็น 57.9–68.4 เปอร์เซ็นต์ที่ระดับความเข้มข้น 1:2 สามารถยับยั้ง *P.palmivora* ได้ดี โดยมีค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งมากกว่า 70 (ตารางที่ 2-4) โดยมีน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย 6 ชนิดที่ยับยั้ง *P.palmivora* ทั้ง 3 สายพันธุ์ได้ดีที่ระดับความเข้มข้น 1:4 ได้แก่ ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11, ABS-D20 และ ABS-D12 (ตารางที่ 5 และรูปที่ 4)

สำหรับเชื้อ *L.theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *C.gloeosporioides* นั้นไวต่อน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียมากกว่า *P.palmivora* โดยที่น้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย 17-20 สายพันธุ์ที่ระดับความเข้มข้น 1:2 สามารถยับยั้งการเจริญได้มากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 6-11) และมีบางชนิดที่ระดับความเข้มข้น 1: 64 ยังสามารถยับยั้งเชื้อราได้มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ ได้แก่ น้ำเลี้ยงเชื้อ ABS-D01, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D12 กับเชื้อรา *L.theobromae* น้ำเลี้ยงเชื้อ ABS-D01, ABS-D03 และ ABS-D22 กับเชื้อรา *Phomopsis* sp. และ น้ำเลี้ยงเชื้อ ABS-D01, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D22 กับเชื้อรา *C.gloeosporioides*

เมื่อพิจารณาผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อราทั้ง 9 ไอโซเลต พบว่า มีน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย 5 สายพันธุ์ที่มีศักยภาพในการยับยั้งการเจริญของเชื้อราทั้งหมดที่ทดสอบ (ตารางที่ 12-14 และรูปที่ 5-7) ได้แก่ ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D12 จึงได้นำแบคทีเรียทั้ง 5 สายพันธุ์นี้มาทำการเพาะเลี้ยงเพิ่มในอาหารเหลวเพื่อสกัดสารและทดสอบหาค่า EC_{50} ต่อไป

ตารางที่ 2 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora* (จันทบุรี)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	100.00	92.39	10.07	0	0	0
ABS-D02	100.00	77.52	13.32	3.42	0	0
ABS-D03	100.00	92.39	14.91	0	0	0
ABS-D04	59.50	2.41	0	0	0	0
ABS-D05	79.88	30.05	0	0	0	0
ABS-D06	52.26	9.46	0	0	0	0
ABS-D07	56.36	23.83	2.41	0	0	0
ABS-D08	70.25	24.89	2.41	0	0	0
ABS-D09	47.56	17.13	9.42	0	0	0
ABS-D10	58.73	28.01	1.21	0	0	0
ABS-D11	100.00	91.90	31.51	0	0	0
ABS-D12	96.72	34.33	10.08	0	0	0
ABS-D13	99.82	23.28	9.42	0	0	0
ABS-D17	85.88	28.01	8.30	0	0	0
ABS-D18	47.10	22.77	2.41	0	0	0
ABS-D19	66.15	30.05	7.14	0	0	0
ABS-D20	99.69	48.55	8.10	0	0	0
ABS-D22	60.27	12.89	0	0	0	0
ABS-D23	82.00	34.04	14.01	0	0	0
ABS-D20	99.69	48.55	8.10	0	0	0
ABS-D22	60.27	12.89	0	0	0	0
ABS-D23	82.00	34.04	14.01	0	0	0

ตารางที่ 3 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora* (T1)

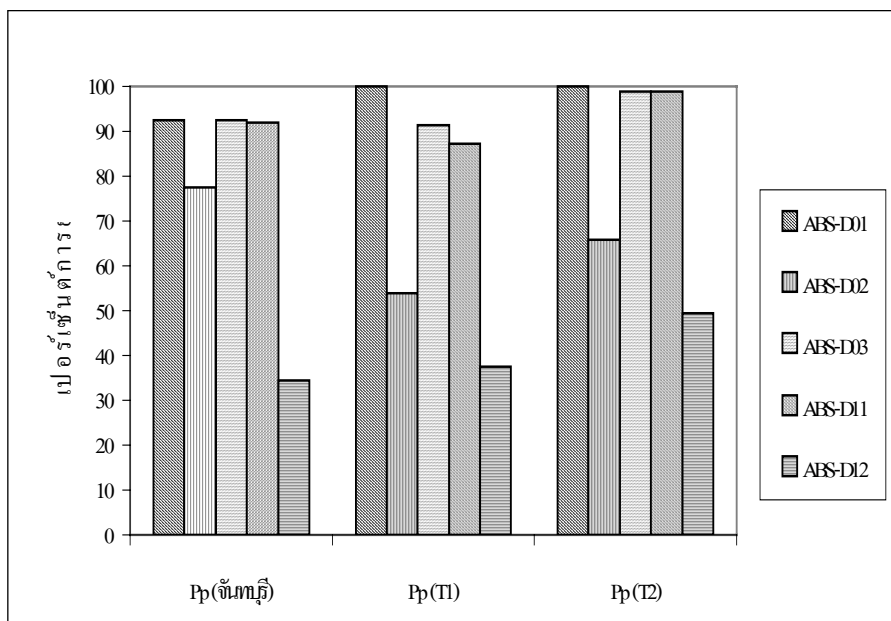
แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	100.00	100.00	40.10	16.63	5.15	3.45
ABS-D02	100.00	54.00	22.86	3.45	1.73	0
ABS-D03	100.00	91.26	28.85	6.83	6.83	1.73
ABS-D04	56.39	8.61	1.25	0	0	0
ABS-D05	77.15	28.97	9.81	0	0	0
ABS-D06	48.59	4.97	0	0	0	0
ABS-D07	57.21	19.11	7.40	0	0	0
ABS-D08	85.28	24.67	7.40	4.96	0	0
ABS-D09	44.82	20.28	1.42	0	0	0
ABS-D10	74.68	33.15	4.97	0	0	0
ABS-D11	100.00	87.29	22.86	0	0	0
ABS-D12	100.00	37.38	27.37	13.43	5.15	0
ABS-D13	99.67	27.75	17.71	0	0	0
ABS-D17	94.58	39.20	12.18	2.50	0	0
ABS-D18	63.54	24.66	9.81	0	0	0
ABS-D19	90.88	46.77	10.99	0	0	0
ABS-D20	99.98	64.00	8.38	0	0	0
ABS-D22	42.08	24.67	2.49	0	0	0
ABS-D23	70.74	60.44	15.68	4.97	0	0

ตารางที่ 4 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora* (T2)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	100	100	23.80	9.91	8.29	3.36
ABS-D02	100	65.80	16.23	6.66	3.36	0
ABS-D03	100	98.96	22.32	5.02	0	0
ABS-D04	71.55	29.91	11.00	7.40	0	0
ABS-D05	86.69	46.77	15.68	15.68	9.81	0
ABS-D06	60.44	27.91	21.36	6.19	0	0
ABS-D07	67.24	40.15	21.35	6.19	0	0
ABS-D08	69.37	34.17	20.24	17.97	16.83	0
ABS-D09	46.93	23.58	9.05	0	0	0
ABS-D10	74.05	41.12	14.52	4.97	0	0
ABS-D11	100	98.96	31.02	5.02	3.36	0
ABS-D12	99.13	49.32	31.02	14.67	3.36	0
ABS-D13	98.06	32.56	17.68	0	0	0
ABS-D17	80.06	41.12	14.52	8.61	3.73	0
ABS-D18	65.05	44.92	19.11	8.61	0	0
ABS-D19	93.35	46.77	15.68	4.97	0	0
ABS-D20	99.37	50.72	10.31	0	0	0
ABS-D22	69.36	32.12	13.35	8.61	0	0
ABS-D23	81.71	65.05	20.24	9.81	0	0

ตารางที่ 5 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:4 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora*

เชื้อรา	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> ที่เจือจาง 4 เท่า				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>P.palmivora</i> (จันทบุรี)	92.39	77.52	92.39	91.90	34.33
<i>P.palmivora</i> (T1)	100.00	54.00	91.26	87.29	37.38
<i>P.palmivora</i> (T2)	100.00	65.80	98.96	98.96	49.32

รูปที่ 4 แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora* (จันทบุรี, T1 และ T2) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 4 เท่า

ตารางที่ 6 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *L.theobromae* (2-01)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	93.93	92.78	88.72	88.21	76.47	53.88
ABS-D02	100	100	97.96	75.79	69.13	34.46
ABS-D03	97.77	94.65	87.70	81.26	79.95	70.32
ABS-D04	42.83	39.08	27.12	16.34	16.34	0
ABS-D05	62.81	44.66	33.24	25.03	18.56	11.82
ABS-D06	100	94.80	96.25	70.37	67.55	16.93
ABS-D07	100	100	61.47	42.45	31.51	8.43
ABS-D08	99.63	94.63	88.34	88.34	81.78	-
ABS-D09	99.46	97.08	94.05	85.71	78.52	67.14
ABS-D10	99.37	98.08	96.08	92.85	61.09	9.65
ABS-D11	100	100	100	97.34	71.63	61.61
ABS-D12	100	100	100	99.93	81.42	54.78
ABS-D13	79.95	71.13	47.60	27.62	11.58	0
ABS-D15	100	99.85	90.77	21.48	0	0
ABS-D16	88.34	71.21	40.97	33.24	31.23	22.90
ABS-D17	100	100	100	100	73.25	57.07
ABS-D18	100	100	92.72	59.67	57.63	31.85
ABS-D19	100	100	100	99.94	61.77	46.68
ABS-D20	91.24	87.24	68.50	61.25	39.86	38.26
ABS-D21	90.00	70.75	50.43	41.43	24.77	-
ABS-D22	99.04	97.75	94.79	93.19	90.74	66.81
ABS-D23	94.35	77.41	46.32	40.36	24.08	15.21

ตารางที่ 7 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *L.theobromae* (2-03)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	92.28	85.59	73.11	72.14	60.36	58.00
ABS-D02	100	100	96.95	63.62	15.24	0
ABS-D03	91.22	86.96	84.87	77.70	72.14	68.10
ABS-D04	62.82	44.66	33.24	25.03	18.56	11.82
ABS-D05	62.59	51.13	42.65	39.67	18.47	1.93
ABS-D06	100	95.32	94.72	92.69	80.11	33.75
ABS-D07	100	100	74.01	55.55	50.17	1.95
ABS-D08	93.13	85.66	76.43	73.52	51.13	-
ABS-D09	94.11	87.09	80.91	63.76	49.77	20.21
ABS-D10	98.58	98.76	85.49	73.39	50.10	45.52
ABS-D11	100	100	98.92	81.94	66.88	56.38
ABS-D12	100	100	100	100	83.04	44.48
ABS-D13	87.62	65.97	33.61	12.54	5.48	0
ABS-D15	100	100	93.41	46.75	36.43	20.45
ABS-D16	87.78	57.68	44.11	33.48	27.00	0
ABS-D17	100	100	100	99.04	69.86	45.93
ABS-D18	100	100	91.34	58.13	5.79	11.42
ABS-D19	100	100	100	89.53	39.25	11.42
ABS-D20	87.98	84.00	67.13	50.06	31.16	0
ABS-D21	87.98	60.73	50.06	44.25	24.89	-
ABS-D22	ND	ND	ND	ND	ND	ND
ABS-D23	95.74	90.90	67.35	59.69	54.49	16.50

หมายเหตุ: ND = not determined

ตารางที่ 8 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *Phomopsis* sp.(1-01)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	83.42	70.41	80.19	92.15	95.17	83.91
ABS-D02	100	100	96.20	82.73	30.91	0
ABS-D03	82.10	80.68	85.62	94.42	95.64	91.19
ABS-D04	55.29	45.09	38.67	35.80	34.84	26.82
ABS-D05	75.60	70.60	45.09	33.86	23.70	15.05
ABS-D06	78.26	58.50	51.94	47.59	24.10	7.57
ABS-D07	100	100	89.59	48.72	16.07	0
ABS-D08	86.59	80.41	89.60	90.30	81.36	-
ABS-D09	81.83	65.17	63.20	55.55	53.34	36.35
ABS-D10	90.28	87.90	82.00	72.33	52.62	20.86
ABS-D11	100	99.82	98.78	94.56	71.51	43.98
ABS-D12	100	100	100	100	98.85	66.28
ABS-D13	67.35	39.12	52.07	15.80	27.47	22.71
ABS-D15	100	94.56	93.04	76.51	20.86	17.56
ABS-D16	93.40	81.83	54.08	35.47	10.63	9.59
ABS-D17	100	100	100	100	75.32	16.07
ABS-D18	100	100	100	85.81	59.50	24.74
ABS-D19	100	100	100	99.73	76.90	12.56
ABS-D20	58.08	54.27	36.23	24.22	17.83	16.52
ABS-D21	79.46	74.64	70.10	70.10	66.04	-
ABS-D22	82.08	76.51	90.96	92.03	86.90	51.08
ABS-D23	75.64	73.01	47.11	30.91	26.53	14.98

ตารางที่ 9 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *Phomopsis* sp.(1-02)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	92.38	92.03	91.68	91.33	90.59	87.33
ABS-D02	100	100	91.00	65.48	53.12	4.94
ABS-D03	93.98	91.68	90.21	90.21	89.02	87.34
ABS-D04	25.79	19.43	10.55	3.58	0	0
ABS-D05	46.87	23.70	19.43	16.15	10.55	7.10
ABS-D06	83.49	74.21	71.78	65.67	40.18	24.80
ABS-D07	99.98	91.25	76.39	18.74	9.41	5.55
ABS-D08	92.65	91.98	91.28	89.02	87.79	-
ABS-D09	89.42	87.37	83.22	80.13	66.55	45.98
ABS-D10	99.81	98.29	95.88	76.43	72.78	39.88
ABS-D11	100	98.67	94.96	91.17	76.47	65.23
ABS-D12	100	100	100	97.37	83.32	48.40
ABS-D13	72.80	62.36	57.71	33.42	26.23	14.18
ABS-D15	96.18	93.75	89.23	54.86	13.57	10.64
ABS-D16	90.56	80.13	45.98	29.88	10.55	8.25
ABS-D17	100	100	99.76	92.06	66.65	13.58
ABS-D18	100	100	84.98	52.73	0	0
ABS-D19	100	100	100	80.86	51.00	4.93
ABS-D20	79.60	74.02	59.20	37.03	25.26	21.88
ABS-D21	59.20	36.00	34.90	33.92	23.01	-
ABS-D22	90.44	88.88	84.94	88.87	85.86	70.20
ABS-D23	95.27	77.81	54.58	34.88	34.13	20.56

ตารางที่ 10 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *C.gloeosporioides* (3-03)

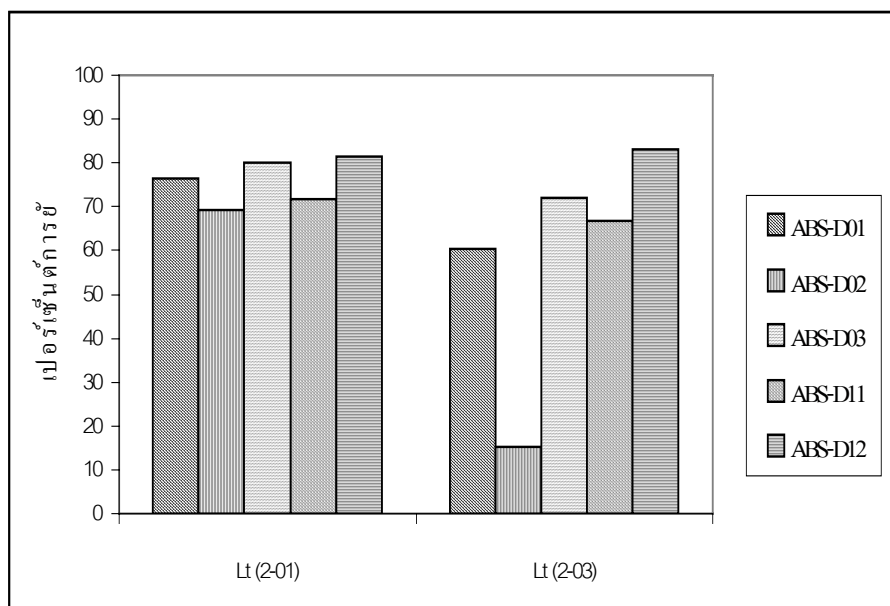
แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	86.42	84.42	83.57	82.71	82.27	78.06
ABS-D02	100	95.00	81.05	50.17	35.99	20.05
ABS-D03	87.56	85.64	83.14	82.71	82.27	79.51
ABS-D04	35.51	32.23	26.28	21.88	20.08	10.80
ABS-D05	64.48	62.65	52.12	40.29	31.39	29.71
ABS-D06	93.31	90.37	85.61	77.79	62.89	38.91
ABS-D07	91.0	80.31	51.00	18.73	16.73	6.15
ABS-D08	91.35	90.46	88.56	87.54	80.53	-
ABS-D09	96.06	94.80	91.77	87.54	83.64	57.17
ABS-D10	80.57	79.39	68.73	58.18	57.76	29.97
ABS-D11	100	98.81	93.12	87.38	69.54	50.13
ABS-D12	100	100	93.75	91.37	71.78	31.94
ABS-D13	76.04	60.11	51.00	26.40	8.24	0
ABS-D15	99.73	95.23	81.91	58.57	35.26	32.46
ABS-D16	81.18	67.10	49.13	40.30	39.25	33.38
ABS-D17	100	100	91.73	77.44	43.75	16.73
ABS-D18	100	98.62	75.58	41.52	26.24	11.42
ABS-D19	100	100	92.03	74.41	48.50	20.05
ABS-D20	60.19	58.67	57.90	49.82	46.39	44.64
ABS-D21	50.97	29.56	48.13	48.98	37.33	-
ABS-D22	86.19	86.59	87.38	86.99	79.92	56.28
ABS-D23	56.72	36.63	18.76	11.49	0	0

ตารางที่ 11 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของเชื้อรา *C.gloeosporioides* (3-05)

แบคทีเรีย	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งเชื้อราของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่ความเข้มข้นต่างๆ					
	1:2	1:4	1:8	1:16	1:32	1:64
ABS-D01	85.26	74.10	73.18	72.25	70.33	65.27
ABS-D02	100	100	97.38	68.77	36.94	22.14
ABS-D03	85.94	83.13	80.86	80.86	77.60	73.18
ABS-D04	46.43	41.00	32.95	30.55	16.63	8.50
ABS-D05	70.46	69.67	68.87	62.95	47.49	43.20
ABS-D06	81.38	77.01	66.89	53.08	30.17	10.66
ABS-D07	98.22	96.00	88.89	41.11	15.97	6.56
ABS-D08	91.94	89.17	82.41	75.96	73.36	-
ABS-D09	85.01	84.51	77.21	67.76	54.98	29.65
ABS-D10	75.00	71.20	68.25	59.69	59.69	48.98
ABS-D11	100	100	100	91.20	73.27	55.18
ABS-D12	100	100	100	96.00	88.89	48.64
ABS-D13	63.14	45.08	42.40	29.56	28.05	13.77
ABS-D15	96.83	96.05	93.22	69.97	37.96	31.31
ABS-D16	75.96	70.63	65.53	61.64	60.83	56.69
ABS-D17	100	100	99.16	91.00	84.00	48.64
ABS-D18	98.94	97.61	93.75	52.22	19.52	2.92
ABS-D19	99.65	99.65	98.25	96.34	75.00	22.14
ABS-D20	35.40	44.10	55.27	41.27	32.36	30.81
ABS-D21	45.49	24.46	27.67	50.58	10.90	-
ABS-D22	77.47	70.58	68.71	68.71	57.42	52.88
ABS-D23	70.01	68.25	69.13	55.55	57.65	53.41

ตารางที่ 12 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:32 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *L.theobromae*

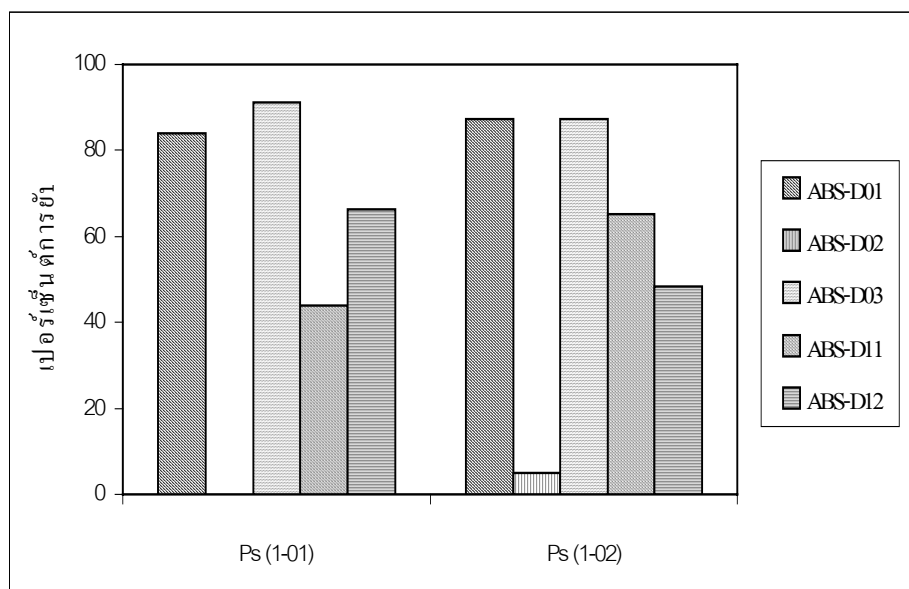
เชื้อรา	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> ที่เจือจาง 32 เท่า				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>L.theobromae</i> (2-01)	76.47	69.13	79.95	71.63	81.42
<i>L.theobromae</i> (2-03)	60.36	15.24	72.14	66.88	83.04

รูปที่ 5 แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *L.theobromae* (2-01, 2-03) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 32 เท่า

ตารางที่ 13 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:64 ต่อการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *Phomopsis* sp.

เชื้อรา	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> ที่เจือจาง 64 เท่า				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>Phomopsis</i> sp.(1-01)	83.91	0	91.19	43.98	66.28
<i>Phomopsis</i> sp.(1-02)	87.33	4.94	87.34	65.23	48.40

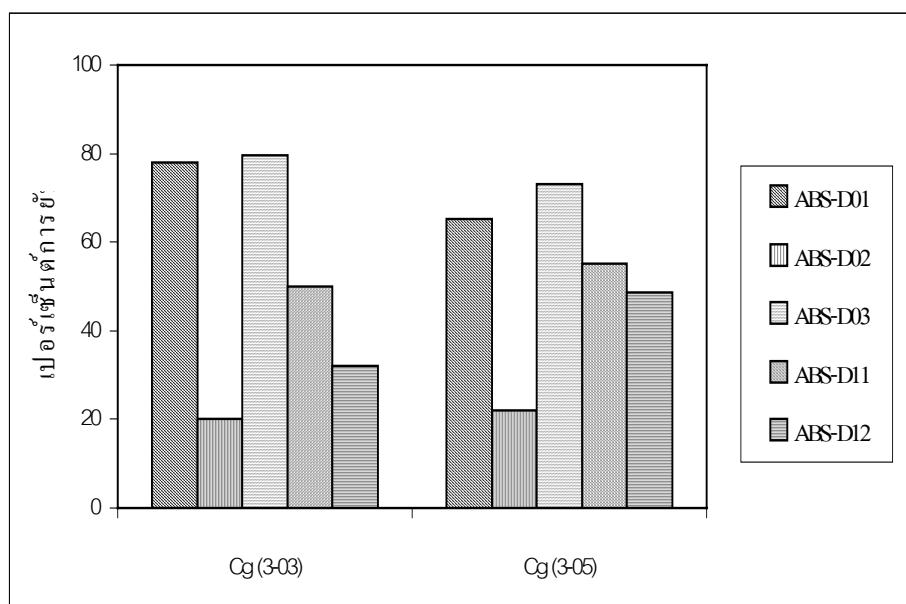

รูปที่ 6 แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *Phomopsis* sp. ของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11, และ D12) ที่เจือจาง 64 เท่า

ตารางที่ 14 ผลของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ที่ระดับความเข้มข้น 1:64 ต่อการยับยั้ง
การเจริญของเชื้อรา *C.gloeosporioides*

เชื้อรา	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> เจือจาง 64 เท่า				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>C.gloeosporio</i> (3-03)	78.06	20.05	79.51	50.13	31.94
<i>C.gloeosporio</i> (3-05)	65.27	22.14	73.18	55.18	48.64

รูปที่ 7 แผนภูมิเปรียบเทียบประสิทธิภาพการยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *C.gloeosporioides*
(3-03, 3-05) ของน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ABS-D01, D02, D03, D11,
และ D12) ที่ระดับเจือจางความเข้มข้น 64 เท่า

3. การทดสอบประสิทธิภาพสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียที่มีศักยภาพสูงต่อการยับยั้งการเจริญของเส้นใยรา

เมื่อนำสารสกัดหยาบของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียทั้ง 5 ชนิด มาทดสอบการยับยั้งการเจริญของเส้นใยราในสไลด์หลุม เพื่อหาค่า EC_{50} ได้ผลดังตารางที่ 15 สารสกัดหยาบจาก ABS-D12, ABS-D11 และ ABS-D01 มีฤทธิ์ยับยั้ง *P. palmivora* สายพันธุ์จันทบุรี, T1 และ T2 ตามลำดับได้ดีที่สุด ABS-D02 ยับยั้ง *L. theobromae* ทั้ง 2 สายพันธุ์ได้ดีที่สุด และ ABS-D12 ยับยั้ง *Phomopsis* sp. ทั้ง 2 สายพันธุ์ และ *C. gloeosporioides* ทั้งสองสายพันธุ์ได้ดีที่สุด โดยที่สารสกัดหยาบจาก ABS-D12 มีค่าเฉลี่ยของ EC_{50} ต่ำกว่าทั้ง 9 ไอโซเลตต่ำที่สุด เท่ากับ 115.9 $\mu\text{g/ml}$ รองลงมาได้แก่ ABS-D02 และ ABS-D01 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของ EC_{50} ใกล้เคียงกัน คือ 132.0 และ 136.0 $\mu\text{g/ml}$ ตามลำดับ ส่วนสารสกัดหยาบ ABS-D11 มีค่าเฉลี่ย 206.7 $\mu\text{g/ml}$ และสารสกัดหยาบ ABS-D03 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 944.7 $\mu\text{g/ml}$

ตารางที่ 15 ค่า EC_{50} ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของสายรา

เชื้อรา	ค่า EC_{50} ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย ($\mu\text{g/ml}$)				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>P. palmivora</i> (จันทบุรี)	231.0	64.4	547.0	730.0	31.0
<i>P. palmivora</i> (T1)	180.0	325.0	179.0	138.0	236.0
<i>P. palmivora</i> (T2)	345.0	544.0	538.0	>800	665.0
<i>L. theobromae</i> (2-01)	27.9	28.9	>2,000	43.0	<12.5
<i>L. theobromae</i> (2-03)	139.0	29.0	1,540	64.0	48.0
<i>Phomopsis</i> sp.(1-01)	58.0	26.0	555.0	20.0	8.0
<i>Phomopsis</i> sp.(1-02)	49.0	11.0	>2,000	<12.5	<12.5
<i>C. gloeosporioides</i> (3-03)	64.0	28.9	167.0	16.0	18.0
<i>C. gloeosporioides</i> (3-05)	130.0	131.0	976.0	36.7	12.4
ค่าเฉลี่ย	136.0	132.0	944.7	206.7	115.9

จากการทดสอบผลของน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียพบว่า ABS- D01, ABS- D03 และ ABS- D11 สามารถยับยั้ง *P. palmivora* ได้ดีใกล้เคียงกัน ABS- D02 ยับยั้งได้ปานกลาง และ ABS- D12 ยับยั้งได้ต่ำสุด แต่ ABS- D12 ยับยั้ง *L. theobromae* ได้ดีที่สุด นอกจากนี้ ABS- D01 และ ABS- D03 ยังยับยั้ง *Phomopsis* sp. และ *G. gloeosporioides* ได้ดีอีกด้วย สำหรับ ABS- D02 นั้นพบว่าสารสกัดหยาบมีประสิทธิภาพในการยับยั้ง *L. theobromae* และ *Phomopsis* sp. โดยมีค่า EC_{50} ต่ำสุด ดังนั้นจึงนำเชื้อทั้ง 5 สายพันธุ์มาผสมกันเพื่อให้มีประสิทธิภาพครอบคลุมในการยับยั้งเชื้อก่อโรคทั้งหมดในการทดลองขั้นต่อไป

4 การทดสอบปฏิกิริยาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์

ไม่พบปฏิกิริยาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง *B.subtilis* ทั้งห้าสายพันธุ์ดังในตารางด้านล่างบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อจึงสามารถใช้ผสมร่วมกันสำหรับทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งโรคที่เกิดจากเชื้อราโรคผลเน่าโดยใช้ *L.theobromae* บนผลทุเรียน

ผลการทดลอง

เชื้อ <i>B.subtilis</i> ที่เกลี่ยบนอาหาร LA	วงใส (inhibition zone) บริเวณหลุมที่ได้เชื้อ <i>B.subtilis</i> สายพันธุ์ต่างๆ				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
ABS-D01	ND	-	-	-	-
ABS-D02	-	ND	-	-	-
ABS-D03	-	-	ND	-	-
ABS-D11	-	-	-	ND	-
ABS-D12	-	-	-	-	ND

ND = ไม่ต้องทดสอบ,

- = ไม่เกิดวงใส

5. การทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าบนผลทุเรียนจากเชื้อรา *L.theobromae* (2-03) โดยเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย เปรียบเทียบกับสารเคมี (imazalil)

จากการทดสอบประสิทธิภาพของสาร imazalil 500 ppm, น้ำเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนที่เกิดจากเชื้อ *L.theobromae* โดยใช้ไอโซเลท 2-03 ซึ่งก่อโรครุนแรงสูงสุดเมื่อปลูกเชื้อบนผลทุเรียน พบว่าสารทั้ง 3 ชนิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งและป้องกันการเข้าทำลายของเชื้ออย่างมีนัยสำคัญ โดยสารที่มีคุณสมบัติดีที่สุดคือ imazalil 500 pm. รองลงมาคือสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และน้ำเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ตามลำดับ (ตารางที่ 17)

และเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ (orthogonal contrast analysis) ในแต่ละกรรมวิธีพบว่า ประสิทธิภาพของสารทั้ง 3 ในการยับยั้งการเกิดโรค เมื่อทำการปลูกเชื้อก่อนแล้วจึงจุ่มสารให้ผลไม่แตกต่างจากชุดควบคุม (ตารางที่ 18) ในขณะที่หากจุ่มสารแต่ละชนิดก่อนแล้วจึงปลูกเชื้อพบว่าแตกต่างจากชุดควบคุมอย่างมีนัยสำคัญแสดงว่าในการใช้สารทั้ง 3 ชนิด ควรใช้ก่อนที่จะมีการเข้าทำลายของเชื้อ ส่วนการเปรียบเทียบความรุนแรงของการเกิดโรคในชุดควบคุมที่ทำการปลูกเชื้อก่อนและหลังจากจุ่มเชื้อในน้ำให้ผลแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยผลทุเรียนที่จุ่มน้ำก่อนแล้วปลูกเชื้อเกิดโรครุนแรงมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากความชื้นที่ยังคงตกค้างอยู่ที่ผิวส่งเสริมให้เชื้อราเจริญได้ดี ในขณะที่กรรมวิธีที่ใช้สารแต่ละชนิดระดับการเกิดโรคไม่แตกต่างกัน

และเมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสาร imazalil 500 ppm. ต่อน้ำเชื้อ และสารสกัดจากเชื้อพบว่าในกรณีที่จุ่มสารก่อนปลูกเชื้อให้ผลแตกต่างที่ระดับ 95 เปอร์เซนต์ ส่วนการปลูกเชื้อก่อนจุ่มสารให้ผลแตกต่างที่ระดับ 99 เปอร์เซนต์ ซึ่งสอดคล้องกับการเปรียบเทียบเวลาในการปลูกเชื้อหรือการเข้าทำลายของเชื้อว่า หากเชื้อเข้าทำลายก่อนแล้ว การเกิดโรคจะรุนแรงกว่า ประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งจะลดลงและจากการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของน้ำเชื้อและสารสกัดจากเชื้อในการยับยั้งการเกิดโรคในผลทุเรียนให้ผลไม่แตกต่างกัน

และเมื่อทำการศึกษาประสิทธิภาพในการยับยั้งหรือลดความรุนแรงการเกิดโรคโดยวิเคราะห์จากเปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคพบว่า การปลูกเชื้อแล้วจุ่มในสาร imazalil 500 ppm. ให้ผลดีที่สุด รองลงมาคือการจุ่มสาร imazalil 500 ppm. แล้วปลูกเชื้อโดยไม่แตกต่างกันทางสถิติ ลำดับที่ 3 คือ การให้สารสกัดน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ แล้วจึงปลูกเชื้อ (ตารางที่ 19, 20) ซึ่งผลการทดลองไม่แตกต่างกันในทางสถิติกิจกรรมวิธีการให้สาร imazalil แล้วจึงปลูกเชื้อ ในขณะที่ทั้ง 3 กรรมวิธีนี้แตกต่างจากกรรมวิธีอื่นอย่างมีนัยสำคัญใกล้เคียงกับการวิเคราะห์โดยศึกษาจากระดับความรุนแรงของการเกิดโรค

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ยของผลอาการผลเน่าจากการปลูกเชื้อ *L.theobromae* (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ

กรรมวิธี	ค่าเฉลี่ยของแผล (มม.)
T2 จุ่มน้ำ ปลูกเชื้อ	57.905 A
T7 ปลูกเชื้อ สารสกัด	30.839 B
T5 ปลูกเชื้อ น้ำเชื้อ	27.140 B
T1 ปลูกเชื้อ น้ำ	24.729 B
T6 น้ำเชื้อ ปลูกเชื้อ	24.315 B
T8 สารสกัด ปลูกเชื้อ	11.676 B C
T3 ปลูกเชื้อ สาร imazalil	4.367 C
T4 สาร imazalil ปลูกเชื้อ	1.098 C

ตัวอักษรที่เหมือนกันไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ด้วย DMRT

ตารางที่ 18 ค่าวิเคราะห์เปรียบเทียบความรุนแรงของอาการผลเน่าจากการปลูกเชื้อ *L.theobromae* (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ

Source	DF	SS	MS	F	Pr>F
Treatment	(3)	18981.29134			
T1 VS T2	1	16501.41168	16501.41168	13.90	0.0002
T3 VS T8	1	801.46840	801.46840	0.68	0.4121
T4 VS T8	1	1678.41126	1678.41126	1.41	0.2356
Error	232	275362.20246	1186.90605		
Total	239	343033.46275			

ตารางที่ 19 เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ *L.theobromae* (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ

กรรมวิธี	เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค		
T2 จุ่มน้ำ ปลูกเชื้อ	93.3	A	
T1 ปลูกเชื้อ น้ำ	86.7	B	A
T7 ปลูกเชื้อ สารสกัด	70	B	A
T6 น้ำเชื้อ ปลูกเชื้อ	70	B	A
T5 ปลูกเชื้อ น้ำเชื้อ	63.3	B	A
T8 สารสกัด ปลูกเชื้อ	40		C
T4 สาร imazalil ปลูกเชื้อ	26.7	D	C
T3 ปลูกเชื้อ สาร imazalil	13.3	D	

ตัวอักษรที่เหมือนกันไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

ตารางที่ 20 ค่าวิเคราะห์เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ *L.theobromae* (2-03) และจุ่มด้วยสารต่าง ๆ

Source	DF	SS	MS	F	Pr>F
Treatment	(3)	18981.29134			
T1 VS T2	1	16501.41168	16501.41168	13.90	0.0002
T3 VS T8	1	801.46840	801.46840	0.68	0.4121
T4 VS T8	1	1678.41126	1678.41126	1.41	0.2356
Error	232	275362.20246	1186.90605		
Total	239	343033.46275			

6 ประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าจากเชื้อ *L.theobromae* ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

จากการทดสอบประสิทธิภาพของสาร imazalil 500 ppm. เชื้อผสมของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์และสารสกัดจาก *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าของเชื้อ *L.theobromae* ที่เกิดตามธรรมชาติ (ตารางที่ 21) พบว่าสารทั้ง 3 ชนิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งการเกิดโรคได้ระดับหนึ่ง โดยน้ำเลี้ยงเชื้อมีประสิทธิภาพสูงสุดสามารถลดการเกิดโรคได้ 50 เปอร์เซ็นต์เมื่อเปรียบเทียบกับชุดควบคุม รองลงมาคือสาร imazalil และสารสกัดซึ่งให้ผลไม่แตกต่างกันทางสถิติกับชุดควบคุมซึ่งจุ่มแช่น้ำ โกล้เคียงกับการทดสอบประสิทธิภาพของสารทั้ง 3 ชนิดในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าโดยการปลูกเชื้อ *L. theobromae* (2-03) ก่อนแล้วจึงจุ่มสารซึ่งพบว่าเชื้อ *B.subtilis* ให้ผลการทดลองที่ดีกว่าการใช้สารสกัดเล็กน้อย อนึ่งการทดสอบประสิทธิภาพของสารทั้ง 3 ชนิดในการควบคุมการเกิดโรคผลเน่าซึ่งมีการติดเชื้อตามธรรมชาติครั้งนี้ทำการทดลองกรรมวิธีละ 30 ผล อีกทั้งของการเกิดโรคตามธรรมชาติค่อนข้างน้อยเพียง 26.68 เปอร์เซ็นต์จึงควรทำการทดสอบเพิ่มเติมโดยใช้จำนวนผลทุเรียนมากกว่านี้

จากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของสารทั้ง 3 ชนิดในการลดความรุนแรงของโรคและการยับยั้งการเกิดโรคของเชื้อ *L. theobromae* (2-03) พบว่าสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์มีศักยภาพสูงในการลดความรุนแรงและยับยั้งการเกิดโรคโดยมีประสิทธิภาพต่ำกว่า imazalil เล็กน้อย โดยต้องให้สารสกัดนี้ในระยะที่ผลกำลังเจริญก่อนที่จะพืชถูกเชื้อเข้าทำลาย หากเชื้อเข้าทำลายแล้วประสิทธิภาพของสารนี้ลดลง ในทางปฏิบัติจึงควรฉีดพ่นในแปลงก่อนการเก็บเกี่ยว ในขณะที่เชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ค่อนข้างมีประสิทธิภาพในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าที่ติดเชื้อตามธรรมชาติ

ตารางที่ 21 เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากเชื้อ *L.theobroma* ตามธรรมชาติ หลังจากจุ่มในสารต่าง ๆ

กรรมวิธี	เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค	
น้ำ	26.68	A
สารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B. subtilis</i> 5 สายพันธุ์	23.34	A B
สารเคมี imazalil 500 ppm.	16.66	C B
เชื้อ <i>B. subtilis</i> 5 สายพันธุ์	13.32	C

ตัวอักษรที่เหมือนกันไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์โดย DMRT

สรุปผลการวิจัย

เชื้อ *B.subtilis* ที่คัดเลือกจากดินและที่ได้จากโครงการ “ การพัฒนา Antagonist *B.subtilis* สำหรับควบคุมโรคข้าว” จำนวน 23 สายพันธุ์จากทั้งหมด 140 สายพันธุ์ที่แสดงปฏิกิริยาปฏิปักษ์บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อต่อเชื้อราโรคโคนและรากเน่า (*P.palmivora*) สายพันธุ์ที่แยกได้จากสวนทุเรียน จ. ชุมพร 2 ไอโซเลต และจากสวน จ. จันทบุรี 1 ไอโซเลต และเชื้อรากุ่มผลเน่า (*L.theobromae*, *Phomopsis* sp., *C.gloeosporioides*) อย่างละ 2 ไอโซเลต ผลการทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งของสารออกฤทธิ์ในน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* ที่คัดเลือกได้ต่อการเจริญของสายราทั้งสองกลุ่ม พบว่าเมื่อเจือจางไป 4 เท่า *B.subtilis* สายพันธุ์ ABS-D01, ABS-D03, ABS-D11, ABS-D02 และ ABS-D12 สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *P.palmivora* ทั้ง 3 ไอโซเลตได้ดีตามลำดับ (92-100%), (91-99%), (87-99%), (54-77%) และ (34-49%) ในขณะที่เชื้อรากุ่มโรคผลเน่าจะถูกยับยั้งได้สูงกว่าเชื้อราโรคโคนและรากเน่า เมื่อพิจารณาจากค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งที่ได้มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์เมื่อเจือจางน้ำเลี้ยงเชื้อของแบคทีเรียทั้ง 5 สายพันธุ์ดังกล่าวเป็น 64 เท่า ศักยภาพการยับยั้งของเชื้อ *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์ต่อการเจริญของสายราสาเหตุโรคทั้งสองกลุ่มชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อได้ค่า EC_{50} ของสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียซึ่งทดสอบบนสไลด์หลุม โดยเชื้อ *B.subtilis* ABS-D12 จะแสดงค่า EC_{50} เฉลี่ยต่อการยับยั้งเชื้อราทั้ง 9 ไอโซเลต เท่ากับ 115.9 $\mu\text{g/ml}$ และไม่พบปฏิกิริยาระหว่างสายพันธุ์ *B.subtilis* ทั้งห้าบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ ซึ่งทำให้สามารถใช้ร่วมกันได้เป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการยับยั้งให้ครอบคลุมเชื้อราทั้งสองกลุ่มได้มากที่สุด

การทดสอบความรุนแรงของเชื้อ *L.theobromae* ที่ปลูกบนทุเรียน ไอโซเลต Lt 2-03 ก่อโรคได้รุนแรงมาก และเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังจากจุ่มแช่ในน้ำก็ให้ผลการเกิดโรคแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยผลทุเรียนที่จุ่มน้ำก่อนแล้วปลูกเชื้อเกิดโรครุนแรงได้สูงมากกว่าปลูกเชื้อแล้วจุ่มน้ำ จากการทดสอบประสิทธิภาพของสาร imazalil 500 ppm, เชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ในการยับยั้งหรือป้องกันการเกิดโรคผลเน่าที่เกิดจากปลูกเชื้อ *L.theobromae* (2-03) บนทุเรียนพบว่าแตกต่างกันเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบในแต่ละกรรมวิธี การยับยั้งการเกิดโรคเมื่อทำการปลูกเชื้อก่อนแล้วจึงจุ่มสารให้ผลไม่แตกต่างจากชุดควบคุม ในขณะที่หากจุ่มสารแต่ละชนิดก่อนแล้วจึงปลูกเชื้อพบว่าป้องกันการเกิดโรคได้แตกต่างจากชุดควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ โดย สาร imazalil 500 pm แสดงคุณสมบัติที่ดีที่สุด รองลงมาคือสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ได้จากวิเคราะห์ระดับความรุนแรงของการเกิดโรค

การยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าของเชื้อ *L. theobromae* ที่เกิดตามธรรมชาติพบว่าสารทั้ง 3 ชนิด มีประสิทธิภาพในการยับยั้งการเกิดโรคได้ระดับหนึ่งโดยสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดการเกิดโรคได้ 50 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบกับชุดควบคุม รองลงมาคือสาร imazalil และสารสกัดซึ่งให้ผลไม่แตกต่างในทางสถิติกับชุดควบคุมซึ่งจุ่มแช่ในน้ำ ใกล้เคียงกับการทดสอบประสิทธิภาพ

ภาพของสารทั้ง 3 ชนิดในการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าโดยการปลูกเชื้อ *L. theobromae* (2-03) ก่อน แล้วจึงจุ่มสารซึ่งพบว่าเชื้อ *B.subtilis* ให้ผลการทดลองที่ดีกว่าการใช้สารสกัดเล็กน้อย

กล่าวโดยสรุปจากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพในการลดความรุนแรงของโรคและการยับยั้งการเกิดโรคของเชื้อ *L.theobromae* (2-03) พบว่าสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ มีศักยภาพสูง ในการลดความรุนแรงและยับยั้งการเกิดโรคโดยมีประสิทธิภาพต่ำกว่า imazalil เล็กน้อย หากมีการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

วิจิตรา จูติดำรงคัมพันธ์ และคณะ (2542) “ การพัฒนา Antagonist *Bacillus subtilis* สำหรับควบคุมโรคข้าว” การประชุมสัมมนาทางวิชาการ สารชีวอินทรีย์กำจัดศัตรูพืชในศตวรรษที่ 21 โดยสมาคมกีฏและสัตววิทยาแห่งประเทศไทย ฯ หน้า 50 -60.

สมศิริ แสงโชติ (2539) โรคของทุเรียนภายหลังการเก็บเกี่ยว ในการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ครั้งที่ 34. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ฯ หน้า 148 – 152.

เอียน ศิลาชัย (2536) “ โรคพืชไม้ผล สมุนไพร และการป้องกันกำจัด ” กรมวิชาการเกษตร.

Erwin, D.C. and Ribeiro, O.K. (1996) *Phytophthora Diseases Worldwide*, APS Press, the American Phytopathological Society, Minnesota, U.S.A.

Gamliel, A., Katan, J. and Cohen, E. (1989) Toxicity of chloronitrobenzenes to *Fusarium oxysporum* and *Rhizoctonia solani* as related to their structure. *Phytoparasitica*, 17: 101-105.

Jutidamrongphan, W., Phongpaichit, S. Kaewprom, S., Nilrattana, L. and Charigkapakorn, N. (1994). Production and Effects on Fungal Growth Inhibition of Biocative Products of Antagonist *Bacillus subtilis*. In the 11th FAOBMB symposium, Bangkok, p.156 (Nov 15-18).

Jutidamrongphan, W. (1996) Biological Control of Plant Diseases by Antagonistic Microorganisms. Proceeding in the Second Thai-French Symposium on “Plant Molecular Biology”, Bordeaux, France, p.349-360 (Oct 6-10).

Mckeen, C.D., Reilly, C.C. and Pusey, P.L. (1986) Production and partial characterization of antifungal substances antagonistic to *Monilinia fructicola* from *Bacillus subtilis*. *Phytopathol.* 76, 136-139.

Masago, H. *et.al.* (1977) Selective inhibition of *Pythium* spp. on a medium for direct isolation of *Phytophthora* spp. from and plants. *Phytopathol.* 67 : 425 – 428.

Picman, A.K., Schneider, E.F. and Gershenzon, J. (1990) Antifungal activities of sunflower terpenoids. *Biochem. Sys. Ecol.* 18 : 325 - 328.

Pongpisutta, R. and Sangchote, S. (1994) *Phytophthora* fruit rot of durian (*Durio zibethinus* L.) in Champ, B.R., Highley, E. and Johnson, Q.I. ed. Postharvest handling of tropical fruit proceeding of an international conference held in Chiangmai, Thailand, 19 – 23 July 1993 ACIAR Proceedings No 460-461.

Ribeiro, O.K. (1978) A Source Book of the Genus *Phytophthora* Strauss & Cramer, Germany, 417 pp.

Sandrin, C., Peypoux, F. and Michel, G. (1990) Coproduction of Surfactin and Iturin A, Lipopeptides with Surfactant and Antifungal Properties, by *Bacillus subtilis*. Applied Biochem. 12 : 370-375.

Sinclair, J.B.(1989) *Bacillus subtilis* as a biocontrol agent for plant diseases. Perspectives in Phytopatho. 367-374.

Tuite, J. 1969. Plant Pathological methods, Fungi and bacteria, Burgess Publishing Company, Minneapolis, Minn. pp. 239.

Van Driesche, R.G and Bellows, T.S. Jr. (1996) Biological Control, Chapman & Hall, U.S.A.

ภาคผนวก

การทดสอบประสิทธิภาพของจุลินทรีย์ *B.subtilis* ต่อการควบคุมโรคผลเน่าที่เกิดจากเชื้อรา *P. palmivora* บนผลทุเรียน

โดยความร่วมมือระหว่างคณะวิจัย กับ รศ ดร. สมศิริ แสงโชติภาควิชาโรคพืช

คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

วิธีการทดลอง

1. การเตรียมเชื้อและสารสกัด

1.1 การเตรียมเชื้อรา *P. palmivora*

นำ isolate ของเชื้อรา *P. palmivora* ซึ่งเป็นเชื้อที่แยกมาได้จากผลทุเรียนที่เป็นโรค ที่เก็บรวบรวมไว้ที่ หน่วยตรวจสอบโรคผลิตผลเกษตรและเมล็ดพันธุ์ ภาควิชาโรคพืช มาเลี้ยงลงบนอาหาร V-8 juice agar เป็นระยะเวลา 7 วัน ภายใต้แสง near ultraviolet สลับมืด 12 ชม. เป็นระยะเวลา 7 วัน จากนั้นนำเอาจานเลี้ยงเชื้อที่ได้มาล้างเอา sporangia โดยการ เอาน้ำกลั่นหนึ่งชาม เชื้อแล้วใส่ลงในจานเลี้ยงเชื้อดังกล่าว แล้วขูดที่ผิวหน้าเบาๆ ด้วยแท่งแก้วเพื่อให้ sporangia หลุดออกมา แล้วจึงรวบรวมน้ำที่ได้มารองผ่านผ้าขาวบาง น้ำกรองที่ได้จะใช้สำหรับการปลูกเชื้อต่อไป

1.2 เตรียมเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis*

เลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* สายพันธุ์ที่ให้ผลการยับยั้งเชื้อราก่อโรคผลเน่าทุเรียนได้ดีจากการทดลองบนอาหารวุ้น ได้แก่เชื้อ ABS-D01, ABS-D02, ABS-D03, ABS-D11 และ ABS-D12 ในอาหารเหลว และเตรียมสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อตามวิธีในข้อ VI (1.1 และ 1.2)

การทดลอง แบ่งออกเป็น 2 แบบ

แบบที่ 1 ปลูกเชื้อบนผลทุเรียนทุกกลุ่มด้วยวิธีฉีดพ่นสารแขวนลอย sporangium ของเชื้อ *P.palmivora* 12,000 sporangim/cm² บ่มไว้ในสภาพที่มีความชื้นสูง (มากกว่า 98%) เป็นระยะเวลา 48 ชั่วโมง แล้วจึงนำมาจุ่มใน (1) น้ำ (2) เชื้อแบคทีเรียแขวนลอย *B.subtilis* (3) สารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* และ (4) สารเคมี fosetyl-AI ความเข้มข้น 2,000 ppm นาน 3 นาที โดยไม่ใช้สารจับใบบ่มทุเรียนภายใต้ความชื้นพอเหมาะ จนกระทั่งแสดงอาการของโรค วางแผนการทดลองแบบ CRD โดยใช้ผลทุเรียน 50 ผล ต่อการทดลอง (10 ผลต่อซ้ำ)

แบบที่ 2 จุ่มผลทุเรียนแต่ละกลุ่มใน (1) น้ำ (2) เชื้อแบคทีเรียแขวนลอย *B.subtilis* (3) สารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย *B.subtilis* และ (4) สารเคมี fosetyl-AI ความเข้มข้น 2,000 ppm นาน 3 นาที โดยไม่มีสารจับใบแล้วจึงปลูกเชื้อต่อไปด้วยการฉีดพ่น sporangium ของเชื้อ *P.palmivora* 12,000 sporngim/cm² โดยไม่ใช้สารจับใบบ่มทุเรียนภายใต้ความชื้นพอเหมาะ จน

บทความสำหรับเผยแพร่

โครงการ “ การขยายผลการใช้จุลินทรีย์ *Bacillus subtilis* สำหรับการควบคุมโรคไม้ผล

(I) ควบคุมเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่าและกลุ่มราโรคผลเน่าของทุเรียน

คณะวิจัย : ผศ.ดร. วิจิตรา ลีละสุภกุล* รศ.ดร. เสาวลักษณ์ พงษ์ไพจิตร** และ ผศ. เสมอใจ ชื่นจิตต์***

*ภาควิชาชีวเคมี **ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ ***ภาควิชาการจัดการศัตรูพืช คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ. สงขลา 90112 โทรศัพท์/โทรสาร 074 – 446420, 446656

e-mail : jwichitr@ratree.psu.ac.th

สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

จุลินทรีย์ *B.subtilis* เป็นสารควบคุมชีวภาพที่มีผู้สนใจนำมาใช้ในการป้องกันกำจัดโรคแทนสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและลดการปนเปื้อนต่อสิ่งแวดล้อม โครงการ”การพัฒนา Antagonist *B.subtilis* สำหรับควบคุมโรคข้าว” ได้รวบรวมจุลินทรีย์ *B.subtilis* สายพันธุ์ที่มีศักยภาพในการควบคุมโรคจากเชื้อราและแบคทีเรียของพืช คณะผู้วิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการนำสายพันธุ์เหล่านี้และค้นหาสายพันธุ์เพิ่มเติมเพื่อขยายผลในการควบคุมโรคเชื้อราของพืชเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยเฉพาะทุเรียน ซึ่งปัญหาโรคที่สำคัญและพบมากที่สุดคือโรคโคนและรากเน่าอันเกิดจากเชื้อรา *Phytophthora palmivora* (Butler) เป็นสาเหตุทำให้ต้นทุเรียนตายในขณะที่ยังผลเน่าของทุเรียนที่พบอยู่เสมอจากเชื้อราสาเหตุคือ *Lasiodiplodia theobromae*, *Phomopsis* sp. และ *Collectotricum gloeosporioides* ที่มีผลกระทบต่อยาได้ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนเป็นอย่างสูง เชื้อราทั้งสองกลุ่มนี้ สามารถแพร่ระบาดไปกับน้ำ ลมและแมลงก็เป็นพาหะนำโรคได้อย่างดี การใช้สารเคมีจะควบคุมโรคได้ระยะหนึ่งแต่เมื่อใช้บ่อยครั้งก็จะทำให้โรคดื้อยา และการจุ่มผลทุเรียนในสารเคมีก่อนส่งออกขายในตลาดส่งผลให้ผู้บริโภคมีโอกาสที่จะได้รับอันตราย รวมทั้งระดับมาตรฐานของสารเคมีตกค้างในผลไม้ที่ส่งออกไปยังต่างประเทศก็เป็นข้อจำกัดอันหนึ่งที่ช่วยป้องกันการปนเปื้อนของสารเคมีในผลิตภัณฑ์ที่ส่งออก ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้สารออกฤทธิ์ควบคุมเชื้อราที่ผลิตโดยจุลินทรีย์ *B.subtilis* ซึ่งมีความปลอดภัยสูง สำหรับป้องกันโรคเชื้อราที่สำคัญดังกล่าวตั้งแต่ระยะที่ปลูกจนกระทั่งควบคุมโรคหลังเก็บเกี่ยวทุเรียนด้วย

วัตถุประสงค์: หาสายพันธุ์ *B.subtilis* ที่แสดงศักยภาพดีต่อการเป็นจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ต่อเชื้อราสาเหตุโรคโคนและรากเน่าและผลเน่าของทุเรียน หาคำแนะนำการออกฤทธิ์และทดสอบประสิทธิภาพในระดับห้องปฏิบัติการทดสอบฤทธิ์การยับยั้งเชื้อราของสารที่ผลิตโดยจุลินทรีย์ปฏิปักษ์ *B.subtilis* ต่อโรคผลเน่าของผลทุเรียน

การดำเนินการศึกษา: คัดแยกสายพันธุ์จุลินทรีย์ *B.subtilis* จากชนิดอื่นๆ จากตัวอย่างดินที่เก็บจากสวนทุเรียนให้บริสุทธิ์ และคัดแยกเฉพาะสายพันธุ์ที่แสดงปฏิกิริยาต่อต้านเชื้อราทั้งสองกลุ่ม ซึ่งแยกได้จากสวนทุเรียนแถบภาคใต้และภาคตะวันออก ทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อหรือสารออกฤทธิ์ที่จุลินทรีย์ *B.subtilis* ผลิตและปล่อยออกมาในอาหารเหลว โดยเจือจางอย่างเป็นลำดับและผสมกับอาหารสำหรับเลี้ยงเชื้อรา และตรวจดูการเจริญของเชื้อราบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อที่ผสมสารออกฤทธิ์ คัดเลือกจุลินทรีย์ *B.subtilis* ที่ให้ผลดีในการยับยั้งจำนวน 5 สายพันธุ์ แล้วนำมาเลี้ยงในอาหารเหลวที่เหมาะสมจำนวนมาก เพื่อสกัดสารออกฤทธิ์อย่างหยาบ ซึ่งเป็นสารจำพวกสารปฏิชีวนะ และทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งเชื้อราทั้งสองกลุ่ม จำนวน 9 ไอโซเลต หาค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งแล้วนำมาคำนวณหาความเข้มข้นของสารที่สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อราได้ 50 % คือค่า Effective concentration (EC_{50}) เพื่อยืนยันผลที่แน่นอนได้ในระดับหนึ่ง จึงทำการเลี้ยงเชื้อจุลินทรีย์ *B.subtilis* ในอาหารเหลวอย่างง่ายมีต้นทุนต่ำในปริมาณมาก ทำสารออกฤทธิ์ในอาหารเหลวที่เลี้ยงเชื้อแบคทีเรียทั้ง 5 สายพันธุ์ให้เข้มข้น แล้วนำมาทดสอบกับผลทุเรียนจากสวน ซึ่งไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดโรคพืชหรือแมลง ปลุกเชื้อราสาเหตุโรคผลเน่า (*L.theobromae* สายพันธุ์ 2-03) วางแผนการทดลองแบบ CRD 8 กรรมวิธี. กลุ่มที่ 1 ทำการปลุกเชื้อราให้ติดผลก่อนเป็นเวลา 9 ชั่วโมง แล้วจึงจุ่มสาร กลุ่มที่ 2 ทำการจุ่มสารแต่ละชนิดได้แก่ น้ำ เซลล์ของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ (ในน้ำเลี้ยงเชื้อ) และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* ผึ่งให้แห้งแล้วจึงทำการปลุกเชื้อ วัดขนาดของแผลทั้งแนวตั้งและแนวนอนของผลที่สูงเทียบกับที่จุ่มสารเคมี (imazalil) 500ppm และน้ำบันทึภาพและวิเคราะห์ผลทางสถิติ และเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่ม (orthogonal contrast analysis) ในขณะเดียวกันนับจำนวนผลและแผลที่แสดงอาการโรค และวิเคราะห์ค่าเปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค

ผลการทดลอง เชื้อ *B.subtilis* ที่คัดเลือกจากดินและที่ได้จากโครงการ “การพัฒนา Antagonist *B.subtilis* สำหรับควบคุมโรคข้าว” จำนวน 23 สายพันธุ์จากทั้งหมด 140 สายพันธุ์ที่แสดงปฏิกิริยาปฏิปักษ์ชัดเจนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อต่อเชื้อราโรคโคนและรากเน่า (*P.palmivora*) สายพันธุ์ที่แยกได้จากสวนทุเรียน จ. ชุมพร 2 ไอโซเลต และจากสวน จ. จันทบุรี 1 ไอโซเลต และเชื้อรากุ่มผลเน่า (*L.theobromae*, *Phomopsis* sp., *C.gloeosporioides*) อย่างละ 2 ไอโซเลต ผลการทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งของสารออกฤทธิ์ในน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* ที่คัดเลือกได้ต่อการเจริญของสายราทั้งสองกลุ่มดังตารางที่ 1 พบว่าเมื่อเจือจางไป 4 เท่า *B.subtilis* สายพันธุ์ ABS-D01, ABS-D03, ABS-D11, ABS-D02 และ ABS-D12 สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อรา *P. palmivora* ทั้ง 3 ไอโซ

เลตได้ดีตามลำดับ (92-100%), (91-99%), (87-99%), (54-77%) และ (34-49%) ในขณะที่เชื้อรากลุ่มโรคผลเน่าจะถูกยับยั้งได้สูงกว่าเชื้อราโรคโคนและรากเน่า เมื่อพิจารณาจากค่าเปอร์เซ็นต์การยับยั้งที่ได้มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์จากการเจือจางน้ำเลี้ยงเชื้อของแบคทีเรียทั้ง 5 สายพันธุ์ดังกล่าวเป็น 64 เท่า ศักยภาพการยับยั้งของเชื้อ *B.subtilis* ทั้ง 5 สายพันธุ์ต่อการเจริญของสาหร่ายสาเหตุโรคทั้งสองกลุ่มชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อได้ค่า EC_{50} ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียซึ่งทดสอบบนสไลด์หลุม (ตารางที่ 2) โดยเชื้อ *B.subtilis* ABS-D12 จะแสดงค่า EC_{50} เฉลี่ยต่อการยับยั้งเชื้อราทั้ง 9 ไอโซเลต เท่ากับ 116 $\mu\text{g/ml}$ และไม่พบปฏิกิริยาระหว่าง *B.subtilis* ทั้งห้าสายพันธุ์บนจานอาหารเลี้ยงเชื้อซึ่งทำให้สามารถใช้ร่วมกันได้เป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการยับยั้งให้ครอบคลุมเชื้อราทั้งสองกลุ่มได้มากที่สุด

จากผลการทดลองที่ได้เมื่อทดสอบในระดับห้องปฏิบัติการทำให้สามารถคัดเลือก *B. subtilis* จำนวน 5 สายพันธุ์เพื่อใช้ร่วมกันสำหรับทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งการเกิดโรคผลเน่าโดยใช้ *L.theobromae* 2-03 ซึ่งมีความรุนแรงสูงเมื่อปลูกเชื้อบนผลทุเรียน ระหว่าง imazalil 500 ppm, น้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ พบว่าสารทั้ง 3 ชนิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งและป้องกันการเข้าทำลายของเชื้ออย่างมีนัยสำคัญ โดยสารที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดคือ imazalil รองลงมาคือสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ และเชื้อของ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ตามลำดับ (ตารางที่ 3) และเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบในแต่ละกรรมวิธีพบว่าประสิทธิภาพของสารทั้ง 3 ในการยับยั้งการเกิดโรคเมื่อทำการปลูกเชื้อก่อนแล้วจึงจุ่มสารให้ผลไม่แตกต่างจากชุดควบคุม ในขณะที่หากจุ่มสารแต่ละชนิดก่อนแล้วจึงปลูกเชื้อพบว่าแตกต่างจากชุดควบคุมอย่างมีนัยสำคัญแสดงว่าในการใช้สารทั้ง 3 ชนิด ควรใช้ก่อนที่จะมีการเข้าทำลายของเชื้อ ส่วนการเปรียบเทียบความรุนแรงของการเกิดโรคในชุดควบคุมที่ทำการปลูกเชื้อก่อนและหลังจากจุ่มแช่ในน้ำให้ผลแตกต่างอย่างชัดเจน โดยผลทุเรียนที่จุ่มน้ำก่อนแล้วปลูกเชื้อเกิดโรครุนแรงมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความชื้นที่ยังคงตกค้างอยู่ที่ผิวส่งเสริมให้เชื้อราเจริญได้ดี ในขณะที่กรรมวิธีที่ใช้สารแต่ละชนิดระดับการเกิดโรคไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสาร imazalil 500 ppm. ต่อเชื้อ *B.subtilis* และสารสกัดจากเชื้อ *B.subtilis* พบว่าในกรณีที่จุ่มสารก่อนปลูกเชื้อให้ผลแตกต่างที่ระดับ 95 เปอร์เซ็นต์ ส่วนการปลูกเชื้อก่อนจุ่มสารให้ผลแตกต่างที่ระดับ 99 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสอดคล้องกับการเปรียบเทียบเวลาในการปลูกเชื้อหรือการเข้าทำลายของเชื้อว่า หากเชื้อเข้าทำลายก่อนแล้ว การเกิดโรคจะรุนแรงกว่า ประสิทธิภาพของสารในการยับยั้งจะลดลง และจากการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของน้ำเชื้อและสารสกัดจากเชื้อในการยับยั้งการเกิดโรคในผลทุเรียนให้ผลไม่แตกต่างกัน และเมื่อทำการศึกษาศักยภาพในการยับยั้งหรือลดความรุนแรงการเกิดโรคโดยวิเคราะห์จากเปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค (ตารางที่ 4) พบว่าการปลูกเชื้อแล้วจุ่มในสาร imazalil. ให้ผลดีที่สุด รองลงมาคือ การจุ่มสาร imazalil. แล้วปลูกเชื้อโดยไม่แตกต่างกันทางสถิติ ลำดับที่ 3

คือการให้สารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B. subtilis* แล้วจึงปลูกเชื้อ ซึ่งผลการทดลองไม่แตกต่างกันในทางสถิติจากกรรมวิธีที่จุ่มสาร imazalil แล้วจึงปลูกเชื้อ ในขณะที่ทั้ง 3 กรรมวิธีนี้แตกต่างจากกรรมวิธีอื่นอย่างมีนัยสำคัญใกล้เคียงกับการวิเคราะห์โดยศึกษาจากระดับความรุนแรงของการเกิดโรคสรุป จากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพในการลดความรุนแรงของโรคและการยับยั้งการเกิดโรคของเชื้อผลเน่า (*L.theobromae* 2-03) พบว่าเชื้อ *B.subtilis* 5 สายพันธุ์ที่ทดสอบ รวมทั้งสารสกัดจากน้ำเลี้ยงเชื้อมีศักยภาพสูงในการลดความรุนแรงและยับยั้งการเกิดโรคโดยมีประสิทธิภาพต่ำกว่าสารเคมี imazalil เล็กน้อย หากมีการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพของเชื้อ *B.subtilis* ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความปลอดภัยและต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสวนทุเรียน

ตารางที่ 1 การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ *B.subtilis* ที่เจือจางความเข้มข้น

เชื้อรา	เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> เจือจาง 4 เท่า				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>Pp</i> (จันทบุรี)	92.39	77.52	92.39	91.90	34.33
<i>Pp</i> (T1)	100.00	54.00	91.26	87.29	37.38
<i>Pp</i> (T2)	100.00	65.80	98.96	98.96	49.32
เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> เจือจาง 32 เท่า					
<i>Lt.</i> (2-01)	76.47	69.13	79.95	71.63	81.42
<i>Lt.</i> (2-03)	60.36	15.24	72.14	66.88	83.04
เปอร์เซ็นต์การยับยั้งการเจริญของเชื้อราจากน้ำเลี้ยงเชื้อ <i>B.subtilis</i> เจือจาง 64 เท่า					
<i>Ps.</i> (1-01)	83.91	0	91.19	43.98	66.28
<i>Ps</i> (1-02)	87.33	4.94	87.34	65.23	48.40
<i>Cg</i> (3-03)	78.06	20.05	79.51	50.13	31.94
<i>Cg</i> (3-05)	65.27	22.14	73.18	55.18	48.64

หมายเหตุ *Pp* = *P.palmivora*, *Lt* = *L.theobromae* , *Ps*=*Phomopsis* sp., *Cg* =*C.gloeosporioides*

ตารางที่ 2 ค่า EC₅₀ ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียต่อการเจริญของสายรา

เชื้อรา	ค่า EC ₅₀ ของสารสกัดหยาบจากน้ำเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย (μg/ml)				
	ABS-D01	ABS-D02	ABS-D03	ABS-D11	ABS-D12
<i>P. palmivora</i> (จันทบุรี)	231.0	64.4	547.0	730.0	31.0
<i>P. palmivora</i> (T1)	180.0	325.0	179.0	138.0	236.0
<i>P. palmivora</i> (T2)	345.0	544.0	538.0	>800	665.0
<i>L. theobromae</i> (2-01)	27.9	28.9	>2,000	43.0	<12.5
<i>L. theobromae</i> (2-03)	139.0	29.0	1,540	64.0	48.0
<i>Phomopsis</i> sp.(1-01)	58.0	26.0	555.0	20.0	8.0
<i>Phomopsis</i> sp.(1-02)	49.0	11.0	>2,000	<12.5	<12.5
<i>C. gloeosporioides</i> (3-03)	64.0	28.9	167.0	16.0	18.0
<i>C. gloeosporioides</i> (3-05)	130.0	131.0	976.0	36.7	12.4
ค่าเฉลี่ย	136.0	132.0	944.7	206.7	115.9

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของแผลผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ *L. theobromae* (2-03) และ
จุลินทรีย์ต่าง ๆ

กรรมวิธี	ค่าเฉลี่ยของแผล (มม.)	
T2 จุ่มน้ำ ปลูกเชื้อ	57.905	A
T7 ปลูกเชื้อ สารสกัด	30.839	B
T5 ปลูกเชื้อ น้ำเชื้อ	27.140	B
T1 ปลูกเชื้อ น้ำ	24.729	B
T6 น้ำเชื้อ ปลูกเชื้อ	24.315	B
T8 สารสกัด ปลูกเชื้อ	11.676	B C
T3 ปลูกเชื้อ สาร imazalil	4.367	C
T4 สาร imazalil ปลูกเชื้อ	1.098	C

ตัวอักษรที่เหมือนกันไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ ด้วย DMRT

ตารางที่ 4 เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรคผลเน่าของทุเรียนจากการปลูกเชื้อ *L. theobromae* (2-03) และจุ่มสารต่าง ๆ

กรรมวิธี	เปอร์เซ็นต์ของการเกิดโรค		
T2 จุ่มน้ำ ปลูกเชื้อ	93.3	A	
T1 ปลูกเชื้อ น้ำ	86.7	B	A
T7 ปลูกเชื้อ สารสกัด	70	B	A
T6 น้ำเชื้อ ปลูกเชื้อ	70	B	A
T5 ปลูกเชื้อ น้ำเชื้อ	63.3	B	A
T8 สารสกัด ปลูกเชื้อ	40		C
T4 สาร imazalil ปลูกเชื้อ	26.7	D	C
T3 ปลูกเชื้อ สาร imazalil	13.3	D	

ตัวอักษรที่เหมือนกันไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ด้วย DMRT

ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ (Output)

ผลที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ๆ ละ 7 เดือนดังแสดงในตาราง

กิจกรรม	Output
<u>7 เดือนที่ 1</u>	
1. คัดแยกเชื้อราสาเหตุโรคและ <i>B.subtilis</i> (BS) ที่มีแนวโน้มดีจากตัวอย่างดินและจากโครงการ (ABS/TRF)	1. ได้เชื้อ <i>B.subtilis</i> (BS) จากตัวอย่างดินและจากโครงการ ABS/TRF จำนวน 140 สายพันธุ์ และเชื้อราโรคโคนและรากเน่าจากเปลือกทุเรียน จำนวน 3 สายพันธุ์
2. ศึกษาสายพันธุ์ BS ที่แสดงปฏิกิริยาปฏิปักษ์ต่อเชื้อราโรคทุเรียนบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ	2. ได้เชื้อ BS 23 สายพันธุ์ ที่มีแนวโน้มประสิทธิภาพดีในการยับยั้งเชื้อราโรคโคนและรากเน่า, โรคผลเน่าทั้ง 3 ชนิด หลังจากทดสอบบนจานอาหารเลี้ยงเชื้อ
3. ผลิตเชื้อ BS และแยกสารออกฤทธิ์สำหรับทดสอบการเจริญของสายราในระดับจานอาหาร	3. ได้สายพันธุ์ BS ที่ประสิทธิภาพดีที่สุด จำนวน 5 สายพันธุ์ เมื่อทดสอบจากสารออกฤทธิ์ที่ผลิตและปล่อยออกมาในน้ำเลี้ยงเชื้อต่อการเจริญของสายราโรคทุเรียนทั้ง 2 กลุ่ม
4. ทดสอบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อหรือสารสกัดต่อการยับยั้งการงอกของสายราในระดับห้องปฏิบัติการ	4. ได้ BS ที่เลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อ LB ปริมาณ 10 ลิตร จำนวน 5 สายพันธุ์
<u>7 เดือนที่ 2</u>	
1. เลี้ยงเชื้อ BS ปริมาณมากและแยกน้ำเลี้ยงเชื้อสำหรับใช้ทดลองกับการจุ่มผลทุเรียน	1. ได้ culture ของ BS ครบ 5 สายพันธุ์ ซึ่งเลี้ยงในอาหารเลี้ยงเชื้อ LB อย่างละ 10 ลิตร
2. ทดสอบความรุนแรงของสายพันธุ์เชื้อราโรคผลเน่าบนผลทุเรียน	2. พบว่าเชื้อรา <i>L. theobromae</i> สายพันธุ์ L2-03 มีความรุนแรงโรคผลเน่าสูงเมื่อปลูกเชื้อบนผลทุเรียน
3. สกัดสารออกฤทธิ์จากน้ำเลี้ยงเชื้อ BS.และทดสอบประสิทธิภาพต่อการยับยั้งโรคผลเน่าที่เกิดจากเชื้อ <i>L.theobromae</i> บนอาหารเลี้ยงเชื้อ บนผลทุเรียนที่ปลูกเชื้อ และจากที่ติดเชื้อตามธรรมชาติ	3. ได้สารออกฤทธิ์สกัดอย่างหยาบ (BS) ทั้ง 5 สายพันธุ์และค่า EC_{50} ต่อเชื้อราทั้ง 2 กลุ่ม

4. วิเคราะห์ผล สรุป และรายงาน	4. ทราบผลการยับยั้งราโรคผลเน่า (L.t.) ที่ความเข้มข้นของสารออกฤทธิ์ในน้ำเลี้ยงเชื้อเชื้อจากบนผลทุเรียนที่ปลูกเชื้อเปรียบเทียบกับเมื่อใช้สารเคมีและผลทุเรียนที่ไม่ควบคุมเชื้อ 5. ได้ผลเปรียบเทียบประสิทธิภาพของน้ำเลี้ยงเชื้อ BS ต่อการยับยั้งราโรคผลเน่าบนทุเรียนที่ปลูกเชื้อและที่ติดเชื้อโดยธรรมชาติเมื่อทุเรียนสุกและค่าวิเคราะห์ทางสถิติ

ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการสิ้นสุดมีดังนี้

1. ได้ *B.subtilis* (BS) 5 สายพันธุ์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ควบคุมโรคเชื้อราในทุเรียน ตั้งแต่ระยะการปลูกตลอดจนถึงการเก็บรักษาผลทุเรียนให้ปลอดภัยราในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว จนกระทั่งออกสู่ตลาดเพื่อทดแทนการใช้สารเคมีฆ่ารา
2. สามารถทำการวิจัยและพัฒนาต่อไปในเรื่องการผลิตผลิตภัณฑ์สูตรเชื้อ *B.subtilis* สายพันธุ์ที่มีศักยภาพดังกล่าว ในระดับที่จะนำไปสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นศึกษาเรื่องความคุ้มค่าของผู้ใช้ต่อราคาผลผลิตของผลิตภัณฑ์ที่นำไปใช้
3. การประยุกต์ใช้สารออกฤทธิ์ของ *B.subtilis* (BS) 5 สายพันธุ์ ในการควบคุมโรคที่จะเป็นสาเหตุของการสูญเสียมูลค่าของกลุ่มผลไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจในระยะหลังการเก็บเกี่ยวและส่งออกยังตลาดต่างประเทศ